

Inka Auranen

**SUOMEN KANSALAISUUDEN MÄÄRÄYTYMINEN JA
VIRANOMAISYHTEISTYÖ**

Suomen kansalaisuuden määräytyminen ja viranomaisyhteistyö

Inka Auranen
Opinnäytetyö
Syksy 2013
Liiketalouden ko
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Inka Auranen

Opinnäytetyön nimi: Suomen kansalaisuuden määräytyminen ja viranomaisyhteistyö

Työnohjaaja: Lea Isopoussu-Koponen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2013

Sivumäärä: 67 + 6

Jokaisella on oikeus kansalaisuuteen, mutta mitä kansalaisuus oikeastaan on ja kuinka sen voi saada? Tässä työssä avataan kansalaisuuden käsitettä ja tarkastellaan, kuinka Suomen kansalaisuuden voi saada syntyperäisesti. Lisäksi selvitetään viimeisimpiä kansalaisuuslakiin tehtyjä muutoksia Suomen kansalaisuuden takaisin saamiseen liittyen.

Työn toimeksiantaja on Suomen Tukholman suurlähetystö. Työn tavoitteena on selvittää viranomaisyhteistyön toimivuutta kansalaisuusasioihin ja väestörekisteröintiin liittyen. Suomen viranomaisista tarkasteltavina ovat edustuston lisäksi maistraatti ja Maahanmuuttovirasto sekä Ruotsin viranomaisista Skatteverket. Suurlähetystön kannalta olennaista on myös selvittää kaksoiskansalaisten oikeuksien toteutumista viranomaisyhteistyössä.

Työn keskeisimpiä lähteitä ovat lainsäädäntö, lain esityöt, kansainväliset sopimukset sekä kansalaisuutta käsittelevä kirjallisuus ja viranomaisten verkkosivut. Tutkimuksessa on käytetty lainopillista tutkimusmenetelmää sekä kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Käytännön näkökulmaa työhön tuovat kaksi viranomaishaastattelua sekä yksi sähköpostikysely.

Yhteenvetona tutkimustuloksista voidaan todeta kansalaisuuden ilmiönä olevan niin monitahoinen, ettei sitä voi tyhjentävästi selittää, sillä se koostuu aina myös subjektiivisesta kokemuksesta. Kansalaisuuden merkitys vaihtelee yksilökohtaisesti. Ulkosuomalaisille Suomen kansalaisuus on identiteetin kriteeri, kun Suomessa asuville se voi olla itsestäänselvyys. Entisillä Suomen kansalaisilla on mahdollisuus saada Suomen kansalaisuutensa takaisin vuoden 2011 lakimuutoksen myötä. Menettely kansalaisuuden takaisin saamisessa on pyritty tekemään mahdollisimman yksinkertaiseksi.

Viranomaisyhteistyön tarkastelussa tuli ilmi, että Ruotsin ja Suomen tavat rekisteröidä väestötietoja poikkeavat toisistaan merkittävästi kaksoiskansalaisten osalta. Tämä ero rekisteröintitavoissa aiheuttaa tietokatkoksen viranomaisten välillä, mikä voi johtaa siihen, että Ruotsissa asuvien kaksoiskansalaisten oikeudet eivät toteudu.

Suomen viranomaiset ovat siirtymässä sähköiseen asiointiin perinteisen asiakirjojen postittamisen sijaan, mikä nopeuttaa toimintaa. Suoranaisia kehityskohtia Suomen viranomaisten toiminnasta ei saatu, mutta viranomaisten käsitykset toiminnan virheettömyydestä vaihtelivat suuresti.

Asiasanat: kansalaisuus, kaksoiskansalaisuus, viranomaisyhteistyö

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Business Economics, Option of Law and Administration

Author: Inka Auranen

Title of thesis: Citizenship determination and authoritative cooperation in terms of Finnish Citizenship

Supervisor: Lea Isopoussu-Koponen

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2013 Number of pages: 67 + 6

We all have a right to citizenship but what exactly citizenship means and how one can be naturalized. This thesis will open up the concept of citizenship, and the basis of how to get Finnish citizenship by birth. The latest changes in Finnish Nationality Act about the declaration process through which a former Finnish citizen may regain the Finnish citizenship will also be determined.

The assigner of this thesis is the Embassy of Finland in Stockholm. The objective is to establish administrative authoritative cooperation in matters of nationality and registration of population. Apart from the embassy other competent authorities in this study are Local Registration Office and Finnish Immigration Service as well as the national tax authority, Skatteverket, in Sweden. From the embassy's viewpoint it is important to find out if rights of people with multiple nationality are respected.

The theoretical background consists of the law in force. Other essential sources are preliminary works of law, international treaties, literature on citizenship and authorities' websites. Both juridical and qualitative research methods have been used in this thesis. Two authority interviews and one e-mail inquiry represent the practical point of view in this study.

According to the results citizenship as a phenomenon appears to be so vast that it cannot be explained comprehensively because it is always partly a subjective experience. Citizenship means different things to different people. For those who live away from their homeland, citizenship can be criterion for personal identity. On the other hand, people who live in their homeland can take citizenship for granted. An advantage of the changes in Finnish Nationality Act in 2011 is that a former Finnish citizen may acquire Finnish citizenship through the declaration process.

The Finnish authorities are about to change over to an electronic systems instead of mailing which will speed up the process. Direct development targets were not discovered, but views of the accuracy of actions varied a lot between the interviewed authorities. The registration systems in Finland and in Sweden are different, in particular concerning people with multiple nationality. These differences in operation methods cause information breaks between authorities which can cause imperfect civil rights of people with multiple nationality who live in Sweden.

Keywords: citizenship, multiple nationality, authoritative cooperation

SISÄLLYS

LYHENTEET	7
1 JOHDANTO	8
1.1 Tutkimuksen taustat ja rajaus	9
1.2 Tutkimuskysymykset ja -menetelmät	10
1.3 Työn rakenne	12
2 KANSALAISUUDEN ULOTTUVUUDET	14
2.1 Ei oikeutta ilman velvollisuutta	15
2.2 Kuinka kansalaisuudesta tuli käsite?	16
2.3 Ulkосуomalaisuus	17
2.4 Kansallinen identiteetti	18
3 KANSALAISUUDEN JURIDINEN PERUSTA	20
3.1 Suomen kansalaisuuslainsäädännön kehitys	20
3.2 Kansainvälinen yksityisoikeus ja EU:n kansalaisuus	21
3.3 Pohjoismaiden erityinen sääntely	22
3.4 Oikeusturvan perusteet	25
4 SUOMEN KANSALAISUUDEN MÄÄRÄYTYMINEN	27
4.1 Kansalaisuuden määräytyminen syntymän perusteella	28
4.2 Suomen kansalaisuus ilmoituksesta	29
4.3 Monikansalaisuus	32
4.4 Kansalaisuuden säilyttäminen 22-vuotiaana	34
5 KANSALAISUUDEN MENETTÄMINEN	36
5.1 Menetetyn kansalaisuuden takaisin saaminen	37
5.2 Lakimuutokset kansalaisuuden takaisin saamisessa	38
6 VIRANOMAISVERKOSTO	40
6.1 Työvälineenä väestötietojärjestelmä	40
6.2 Maistraatti ja Väestörekisterikeskus	42
6.3 Maahanmuuttovirasto	45
6.4 Suomen suurlähetystö, Tukholma	45
6.5 Skatteverket ja Länsstyrelsen	48
6.6 Käsi kädessä vai köydenvetoa?	49

6.7	Haasteet kirjauksissa.....	52
7	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	54
8	POHDINTA	60
	LÄHTEET	63
	LIITTEET	67

LYHENTEET

EU	Euroopan unioni
HE	Hallituksen esitys
LOS	Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus
MIGRI	Maahanmuuttovirasto
PL	Suomen perustuslaki
SEU	Sopimus Euroopan unionista
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
SopS	Suomen säädöskokoelman sopimussarja
VNA	Valtioneuvoston asetus
vp.	Valtiopäivät
VRK	Väestökisterikeskus
VTJ	Väestötietojärjestelmä
UM	Ulkoasiainministeriö
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1 JOHDANTO

Olen Suomen kansalainen. Hieno ilmaus, mutta mitä tällä oikeastaan tarkoitetaan? Oikeutta äänestää ja saada Suomen passi – niitäkin. Monille kansalaisuus ylipäätään on itsestäänselvyys, johon ei kiinnitetä sen suuremmin huomiota. Kansalaisuudella on kuitenkin monia ulottuvuuksia ja niiden ymmärtämisen myötä kansalaisuuden arvostus kasvaa.

Tässä tutkimuksessa on ensiksi käsitelty kansalaisuutta käsitteenä ja ilmiönä. Kerrottu, mistä kansalaisuus muodostuu ja mitkä ovat sen juridiset perusteet. Yksilöllä voi myös olla useampi kuin yksi kansalaisuus. Tällä viitataan sekä useamman maan yhtäaikaiseen kansalaisuuteen, jolloin puhutaan kaksois- tai monikansalaisuudesta, mutta myös yhteisöön liittyvään kansalaisuuteen, kuten Euroopan unionin kansalaisuuteen.

Oletko koskaan miettinyt, millainen on ulkosuomalaisten asema Suomen viranomaisen silmissä? Millaisia asioita kaksoiskansalaisen on osattava ottaa huomioon, ettei häntä etsintäkuuluteta suorittamattoman asevelvollisuuden vuoksi? Entä kuinka tieto Suomen kansalaisen lapsen syntymästä Ruotsissa kulkeutuu Suomen viranomaisille? Tämä tutkimus pyrkii valaisemaan näitä asioita. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Kuinka Suomen kansalaisuus määräytyy syntymän perusteella?
2. Miten Suomen kansalaisuuden voi, sen menetettyään, saada takaisin ilmoitusmenettelyllä?
3. Miten, ja millä perustein, rekisteriviranomainen merkitsee kansalaisuuden väestötietojärjestelmään?

Tutkimus keskittyy siihen, kuinka kansalaisuus saadaan syntymän perusteella, sekä siihen mitä toimivaltaiset viranomaiset tekevät tässä prosessissa. Idea tutkimukseen syntyi tekijän työharjoittelussa Suomen Tukholman suurlähetystön konsuliasiainyksikössä. Tutkimuksen taustaa tarkastellaan lähemmin alaluvussa yksi. Tutkimusmetodina on laadullinen, lainopillinen tutkimus. Metodeita ja raportointitapoja esitellään alaluvussa kaksi, ja alaluvussa kolme esitellään työn rakenne.

1.1 Tutkimuksen taustat ja rajaus

Työn toimeksiantaja on Suomen Tukholman suurlähetystö, jonka asiakaskunta koostuu pitkälti Ruotsiin muuttaneista ja Ruotsissa syntyneistä suomalaisista. Nämä henkilöt ovat ulkosuomalaisia, joka lyhykäisyydessään tarkoittaa sitä, että he ovat Suomen kansalaisia, joiden vakituinen asuinvaltio on muu kuin Suomi. Ulkosuomalaisuudesta puhuttaessa avataan myös tehokkaan kansalaisuuden käsite, jonka perusteella määräytyy esimerkiksi henkilön suhde asevelvollisuuden suorittamiseen.

Työskennellessäni harjoittelijana edustuston konsuliasiainyksikössä tehtäviini kuului passihakemusten vastaanottaminen ja näihin kuuluvien päätösten tekeminen. Harjoitteluni aikana vastaan tuli tilanteita, jolloin Suomen väestötietojärjestelmän tiedot eivät vastanneet Ruotsin rekisteriviranomaisen, Skatteverketin, järjestelmässä olleita tietoja. Tämä aiheutti sen, ettei henkilölle voitu myöntää passia, ennen kuin tiedot oli korjattu yhteneviksi. Pohdittuani aikani sitä, mikseivät tiedot vastanneet toisiaan syntyi idea opinnäytetyöstä. Aiheeseen perehdyttyäni kävi ilmi, että kaiken taustalla on usein kyse kansalaisuudesta. Mielestäni kansalaisuus käsitteenä ja ilmiönä on ensin selitettävä, jotta kyettäisiin ymmärtämään, kuinka suuresta asiasta on kyse, jos henkilön tiedot ovat erilaiset kahdessa tietokannassa.

Yksilön kokemus omasta kansalaisuudestaan on muotoutunut ajan mittaan ja siihen vaikuttaa olennaisesti se, missä ympäristössä ja millaisten ihmisten seurassa hän on varttunut ja elänyt. Ruotsinsuomalaisten vahva kokemus suomalaisesta identiteetistä on mielenkiintoinen ilmiö etenkin siksi, että he pyrkivät aktiivisesti ylläpitämään sidettään Suomeen. Tämä näkyy esimerkiksi ulkosuomalaisparlamentin toiminnassa ja heidän ajamissaan asioissa, joista monet liittyvät nimenomaan Ruotsissa asuviin suomalaisiin. Ruotsissa asuu määrällisesti eniten ulkosuomalaisia, joten ei ole ihme, että fokus on heidän oikeuksiensa toteutumisessa. Toiminnassa näkyy selkeästi myös aktiivisen kansalaisuuden toteutuminen - omien oikeuksien toteutumisesta pidetään huolta ja edesautetaan Suomen valtiota huomioimaan ulkosuomalaiset. Ulkosuomalaisparlamentin ohella haluan tuoda esille Sisuradion, joka toimittaa Ruotsin radiossa suomenkielisiä uutisia (Sveriges radio 2013, hakupäivä 20.4.2013). Se, että suomenkielisille uutisille on kysyntää, on selkeä merkki siitä, että suomen kielen taitoa halutaan ylläpitää, mikä taas

osaltaan viestii siitä, että ruotsinsuomalaiset ovat aktiivisia Suomen kansalaisuutensa suhteen.

Opinnäytetyö on rajattu siten, että kansalaisuutta käsitellään pohjoismaalaisten näkökulmasta, ja eritoten painotetaan Ruotsissa asuvien suomalaisten näkökulmaa. Tällöin on olennaista ottaa tarkasteluun mukaan myös väestötietojen rekisteröinti, sillä kansalaisuus kuuluu rekisteröitäviin asioihin. Jos kansalaisuutta ei ole kirjattu rekisteriin, joudutaan selvittämään, onko kansalaisuudelle perustetta ja voidaanko sitä jälkikäteen myöntää. On oleellista, että kansalaisuus tulee kirjatuksi oikein. Myös lapsen asemaa kansalaisuusasioissa avataan.

1.2 Tutkimuskysymykset ja -menetelmät

Suomen kansalaisuuden voi saada syntymän perusteella, hakemuksesta tai ilmoituksesta. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on: Kuinka Suomen kansalaisuus määräytyy syntymän perusteella? Tutkin Suomen kansalaisuuden määräytymistä syntymän perusteella etenkin sellaisissa tilanteissa, kun kansalaisuuden saajana on Pohjoismaan kansalainen, ulkосуomalainen tai monikansalainen. Tutkimuksen painopiste on kansalaisuuden määräytymisessä syntymän perusteella, sillä jos kansalaisuutta haetaan esimerkiksi maahanmuuton myötä, ovat prosessi ja lähtökohdat toisenlaiset.

Tarkastelussa on myös syksyn 2011 kansalaisuuslain muutos, jonka ansiosta entiset Suomen kansalaiset voivat saada kansalaisuutensa takaisin ilmoituksesta. Kansalaisuuden saamista ilmoituksella käsittelen siltä osin, kun ilmoituksen kohteena on toisen Pohjoismaan kansalainen, entinen Suomen kansalainen tai entisen Suomen kansalaisen jälkeläinen. Tutkimuskysymykseni tältä osin on: Miten Suomen kansalaisuuden voi, sen menetettyään, saada takaisin ilmoitusmenettelyllä? Kansalaisuuden takaisin saaminen on esitelty luvussa viisi.

Tieto lapsen syntymästä Ruotsissa täytyy kulkea Suomen viranomaisille, jotta lapsi voidaan kirjata Suomen väestötietojärjestelmään. Tutkin tiedonkulun toimivuutta. Työn tarkoituksena on selvittää, voiko epätäydellisesti tehty kansalaisuuden kirjaus väestötietojärjestelmään vaikuttaa negatiivisesti henkilön oikeuksien toteutumiseen. Kolmantena

tutkimuskysymyksenäni on: Miten, ja millä perustein, rekisteriviranomainen merkitsee kansalaisuuden väestötietojärjestelmään?

Opinnäytetyö on lainopillinen, joten lähtökohdat tutkimukselle tulevat voimassa olevasta Suomen lainsäädännöstä. Keskeisiä säädöksiä työssä ovat kansalaisuuslain (16.5.2003/359) lisäksi siihen liittyvät lain esityöt ja pohjoismainen säädöskokoelma kansalaisuuden osalta. Pohjoismaita ovat Suomen lisäksi Ruotsi, Norja, Tanska sekä Islanti. Rekisteröintejä säätelee laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista (21.8.2009/661), kyseisen lain valmisteluasiakirjat sekä pohjoismainen väestön rekisteröintiä koskeva sopimus (SopS 96/2006). Työhön on otettu mukaan myös valtio-opillisia teoksia, sillä kansalaisuutta ilmiönä ei kyetä selittämään vain lainopillisin menetelmin.

Työtä varten on tehty puolistrukturoidut haastattelut Suomen Tukholman suurlähetystön konsuliasiainhoitaja Kristina Koskiselle sekä Länsi-Suomen maistraatin Pietarsaaren yksikön henkikirjoittaja, vastuualuepäällikkö ja prosessinkehittäjä Maria Lunabballe. Lisäksi Maahanmuuttovirastolle osoitettiin kysymyslomake, johon sähköpostitse vastasi kansalaisuusyksikön oikeus- ja tukipalvelujen tulosalueen ylitarkastaja Marika Suutala. Haastatteluilla työhön on saatu tärkeää käytännön näkökulmaa etenkin sellaisten toimintatapojen osalta, joita ei ole lakiin kirjattu. Haastattelu- ja sähköpostikyselyn tulokset on raportoitu teorian yhteydessä. Tätä vetoketjumallia käytettiin siksi, että haastattelutulokset täydentävät teoriaa.

Haastattelukysymykset lähetettiin haastateltaville etukäteen, jotta he saattoivat tutustua kysymyksiin. Kysymykset ovat tutkimuksen liitteenä. Haastattelut suoritettiin puhelimitse sekä maistraattiin että Tukholman edustustoon pitkien välimatkojen vuoksi. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin, minkä jälkeen ne raportoitiin vetoketjumallilla työhön. Maahanmuuttoviraston osalta päätettiin haastattelun sijaan tehdä sähköpostikysely, sillä tutkimuksen painopiste on lähempänä lähetystön ja maistraatin toimintaa. Tutkimukseen haluttiin kuitenkin Maahanmuuttoviraston näkökulma asioihin, joten päätettiin haastattelun sijaan sähköpostikyselyn tekemiseen. Maistraatille osoitettiin haastattelun jälkeen muutama tarkentava kysymys sähköpostitse. Työn ollessa jo lähes valmis, se lähetettiin haastateltaville luettavaksi.

Tutkimustulokset on saatu yhdistämällä teoriaa, haastattelujen tuloksia sekä tekemällä johtopäätöksiä edellä mainittujen pohjalta. Ilman haastattelujen tuomaa käytännön tietoa, työ olisi ollut lähes merkityksetön ja sen kiinnostavuus olisi kärsinyt.

1.3 Työn rakenne

Kansalaisuuden ulottuvuutta on avattu luvussa kaksi, jossa käsitellään myös pääpiirteittäin kansalaisuuden käsitteen historia sekä kerrotaan, mitä on kansallinen identiteetti. Tämä toimii pohjustuksena aiheeseen ja auttaa ymmärtämään kansalaisuuden käsitteen monimuotoisuutta. Kansalaisuuden merkitys vaihtelee yksilökohtaisesti. Luvussa kaksi kerrotaan, miksi näin on.

Kansalaisuuden juridinen perusta koostuu paitsi Suomen lainsäädännöstä myös kansainvälisistä sopimuksista. Luvussa kolme käydään lyhyesti läpi Suomen kansalaisuuslainsäädännön kehitys sekä avataan kansainvälisen yksityisoikeuden ja Euroopan unionin kansalaisuuden vaikutusta kansalaisuuteen. Pohjoismaiden kansalaiset ovat toisessa Pohjoismaassa edullisessa asemassa kansalaisuusasioiden suhteen. Luvussa 3.3 kerrotaan, miksi tällaiseen on päädytty. Oikeudellisella sääntelyllä pyritään takaamaan oikeusturvan toteutuminen. Oikeusturvan perusteita on avattu luvussa kolme.

Luvussa neljä käydään läpi, kuinka Suomen kansalaisuus määräytyy. Tähän kuuluu kansalaisuuden saaminen syntymän perusteella. Myös kansalaisuuden saamista ilmoitusmenettelyllä avataan ja kerrotaan, kuka on oikeutettu ilmoitusmenettelyyn. Tässä luvussa perehdytään myös monikansalaisuuteen sekä niihin toimenpiteisiin, joita 22-vuotiailta monikansalaisilta vaaditaan, jotteivät he menettä Suomen kansalaisuuttaan.

Kansalaisuuden voi paitsi saada, myös menettää. Kuka voi menettää kansalaisuutensa ja miksi? Luvussa viisi vastataan tähän kysymykseen, sekä kerrotaan mahdollisuudesta saada menetetty kansalaisuus takaisin. Kansalaisuuslaki on kokenut paljon muutoksia menetety kansalaisuuden takaisin saamisen osalta. Näistä muutoksista kerrotaan tarkemmin luvussa 5.3.

Kansalaisuusasioissa toimivaltaisia viranomaisia ovat maistraatti, Maahanmuuttovirasto ja Tukholman suurlähetystö. Ruotsin tarkasteltavia viranomaisia ovat Skatteverket sekä Länsstyrelsen. Luvussa kuusi on esitelty viranomaisten lisäksi väestötietojärjestelmä, johon Suomen kansalaisuus merkitään. Luvuissa kuusi ja seitsemän on esitelty tilanteita, jotka ovat haastavia rekisteröinnin ja viranomaistoiminnan sujuvuudelle.

Tutkimuksen johtopäätökset esitellään luvussa seitsemän ja tutkimustuloksia on pohdittu luvussa kahdeksan. Tutkimuksen validiteettia tulosten näkökulmasta on arvioitu pohdinnassa. Haastattelujen tulokset sijaitsevat pääluvuissa neljä, viisi ja kuusi.

2 KANSALAISUUDEN ULOTTUVUUDET

Kansalaisuudesta puhuttaessa on tärkeää tiedostaa sen koostuvan monesta eri osatekijästä, joista jokainen tulee ottaa huomioon, jotta kansalaisuutta käsitteenä voitaisiin ymmärtää. Tämän tutkimuksen lähtökohdat ovat lähinnä oikeudelliset, mutta tarkastelen ilmiötä myös sosiologisesta näkökulmasta. Isin & Wood ovatkin kirjassaan *Citizenship & Identity* tuoneet ilmi, ettei kansalaisuus voi olla puhtaasti esimerkiksi juridista, vaan suhde sosiologisen ja juridisen näkökulman välillä. (Isin & Wood 1999, 4.)

Yleensä kansalaisuudesta puhuttaessa viitataan kansalaisuuden mukanaan tuomiin lainsäädännöllisiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin (Kuusela 2006, 27). Alaluvussa kaksi kerrotaan lisää näistä oikeuksista sekä avataan käsite aktiivinen kansalaisuus. Kansalaisuusajattelun ei voida kuitenkaan katsoa toteuttavan vain yhtä tiettyä periaatetta, vaan valtiosta tai yhteisöstä riippuen niistä soveltuvat osat ovat nähtävissä toiminnassa. (Kuusela & Saastamoinen 2006a, 23.) Yleensä kansalaisuutta koskevat tutkimukset ottavat huomioon kansalaisuuden oikeudellisesta ja poliittisesta näkökulmasta. Nykyään myös kansalaisuuden historia on kuitenkin saanut huomattavasti lisää painoarvoa (Kuusela 2006, 27), joten käyn lyhyesti eri kansalaisuuden nykykuvaan vaikuttaneet suuntaukset läpi alaluvussa kaksi.

Pyrin avaamaan kansalaisuuden identiteetin käsitettä, koska yksilölle kansalaisuudella voi olla paljon muutakin merkitystä, kuin oikeus kansalliseen passiin. Kansalaisuudella voi olla suuri merkitys yksilön identiteetin muodostumiseen ja sen ylläpitämiseen. Kansalaisuuden identiteetin käsitteeseen palaan alaluvussa neljä. Kansalliseen identiteettiin liittyy olennaisesti myös ulkosuomalaisuus sekä ulkosuomalaisparlamentin toiminta. Ulkosuomalaisuus on lyhykäisyydessään sitä, että Suomen kansalainen asuu vakituisesti Suomen ulkopuolella. Ulkosuomalaisuutta on avattu alaluvussa kolme hieman enemmän, sillä käsitteen ymmärtäminen auttaa hahmottamaan kansalaisuuden merkitystä ulkosuomalaiselle. Ulkosuomalaisparlamentti on poliittisesti sitoutumaton ulkosuomalaisyhteisöjen yhteistyöfoorumi. Sen tavoitteena on auttaa Suomen viranomaisia ymmärtämään ulkosuomalaisten asemaa.

2.1 Ei oikeutta ilman velvollisuutta

Suomen kansalaisuuden aikaansaamat oikeudet voidaan jakaa kolmeen luokkaan: poliittisiin oikeuksiin, vapausoikeuksiin sekä oikeuksiin tiettyihin sosiaalisiin, taloudellisiin ja sivistyksellisiin etuihin (Koskela & Passoja 2007, 23). Vapausoikeuksien mukaisesti Suomen kansalaisella on oikeus saapua maahan, eikä häntä voida karkottaa tai muutoin vasten tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Suomen kansalaisella on oikeus saada apua ulkomailla Suomen paikalliselta edustustolta tai kunniakonsulaatista. Tarvittaessa Suomen kansalainen voi kääntyä myös muun Pohjoismaan tai Euroopan unionin jäsenmaan suurlähetystön tai konsulaatin puoleen (Sopimus Euroopan unionin toiminnasta, 23 artikla). Lisäksi on olemassa virkoja, joihin voidaan nimittää ainoastaan Suomen kansalainen. Poliisin- ja tuomarinvirat ovat tällaisia, samoin kuin eräät ulkoasiainhallinnon virat. Täysi-ikäiseksi tullessaan Suomen kansalainen on oikeutettu äänestämään valtiollisissa vaaleissa (eduskunta-, presidentin- ja EU-vaalit) sekä kunnallisvaaleissa. (Maahanmuuttovirasto 2012a, hakupäivä 17.5.2012)

Kansalaisuuden perusteella määräytyvät oikeudet ja velvollisuudet ovat kansalaisuuden määrittelyn peruskategorioita ja niiden ansiosta kansalainen on tietyn yhteisön jäsen (Kuusela & Saastamoinen 2006a, 14). Kansalaisuuden perusteella määräytyy siis ihmisen suhde valtioon. (Kuusela 2006, 27.) Kansalaisuuden tarkastelua oikeuksien perusteella kutsutaan passiiviseksi tarkasteluksi. Mikäli velvollisuuksia painotetaan, on kyse aktiivisesta tarkastelusta. (Kuusela & Saastamoinen 2006a, 14.)

Aktiivinen kansalaisuus yksinkertaisimmillaan tarkoittaa sitä, että kansalaiset itse edistävät omaa hyvinvointiaan esimerkiksi työllistymällä ja pitämällä huolta terveydestään (Kotkas 2009, 208–209). Aktiivinen kansalaisuus näkyy Suomen demokratiassa, jossa äänestäminen on keino vaikuttaa. Ääni- ja vaalioikeus ovat poliittisia oikeuksia ja Suomen kansalaisuus on edellytys, jotta näitä oikeuksia pystyy käyttämään. Nämä ovat perusoikeuksista siinä mielessä erityisiä, että niiden käyttämiseen vaaditaan täysi-ikäisyys eli 18-vuoden ikä. (Koskela & Passoja 2007, 24.)

Kansalaisuuden merkitys valtiolle on suuri. Se määrittää valtiota. Kansalaisuuden arvoistus perustuu nimenomaan valtion asemaan muiden valtioiden joukossa, joten jos kansa-

laisuutta ei arvosteta, arvostetaanko valtiotakaan? Tietyn valtion kansalaisuutta nimitäin voidaan arvostaa. Tämä arvostus perustuu paitsi valtion asemaan, myös siihen, millaisen elinympäristön valtio tarjoaa asukkailleen. (Kuosma 2003, 12.)

Kansalaisuuden merkitys yksilölle on ajan saatossa jopa hieman sumentunut ja sitä pidetään helposti itsestäänselvyytenä, johon ei kiinnitetä sen suuremmin huomiota. Tähän on voinut johtaa se, että yksilön oikeudet verrattuna valtion omien kansalaisten oikeuksiin pyritään saattamaan mahdollisimman vähän kansalaisuudesta riippuvaisiksi (Kuosma 2003, 12). Kansalaisuuden merkitys tulee nykyisin esille etenkin kriisitilanteissa, jolloin ulkoasiainministeriö pyrkii pitämään omistaan huolta (HE 235/2002, 4 ja Ulkoasiainministeriö 2006b, hakupäivä 9.8.2012). Kansalaisuus nousee myös aika ajoin julkisuuden valokeilaan tapauksissa, jotka heijastavat Suomen kansalaisuuden puuttumisesta aiheutuvia tapahtumia. Suomalaisen voi olla vaikea asettaa itseään turvapaikanhakijan asemaan, mutta turvapaikanhakijan kamppailua oleskeluluvasta sivusta seuratessa voi huomata arvostavansa omaa kansalaisuuttaan.

2.2 Kuinka kansalaisuudesta tuli käsite?

Kansalaisuuden historia juontaa antiikin Kreikkaan ja Aristoteleeseen, jonka määritelmä kansalaisuudesta on luonut perinteen nykyisille ajattelutavoille. Klassisessa muodossa nämä perinteet voidaan jakaa neljään eri luokkaan: liberalistiseen, republikaaniseen, hyvinvointivaltiolliseen sekä kommunitaristiseen perinteeseen. Näistä erityisesti hyvinvointivaltiollinen perinne on olennainen tekijä, sillä se on Pohjoismaissa kehittynyt ajatus kansalaisuudesta, joka sisältää laajat sosiaaliset oikeudet. Kuuselan ja Saastamoisen mukaan kansalaisuus saakin sisältönsä sen perusteella, kuinka yksilön asema paikannetaan yhteiskunnan, markkinoiden sekä valtion kolmikantakuviossa. (Kuusela & Saastamoinen 2006a, 18–19.)

Liberalistinen perinne nostaa kansalaisen oikeudet jalustalle ja näkee kansalaisen yksilönä, jonka toimintaa valtion ei tulisi rajoittaa. Yksilön katsotaan tekevän rationaalisia päätöksiä, johon kaikki muu toiminta viime kädessä perustuu. Tällaista rajoittamatonta vapautta kutsutaan negatiiviseksi vapauskäsitteeksi. Tämä voi pahimmillaan aiheuttaa passiivista kansalaisuutta ja olla siten uhkana demokratialle (Isin & Wood 1999, 8.) Sen

sijaan sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet eivät saa osakseen yhtä suurta huomiota. Liberalistisessa järjestelmässä yksilöiden muodostamat markkinatoimijat huolehtivat kansalaisoikeuksien toteutumisesta. (Kuusela & Saastamoinen 2006a, 19-20 ja 23.)

Republikanismin mukaan hallinnon tulee olla julkista, minkä katsotaan yhdistävän ihmisiä toisiinsa yhteisöllisesti. Tämä ruokkii kansalaishyveitä, sillä kansalaisuuteen on kasvettava, jotta voitaisiin toimia avoimen yhteisöllisesti ja irrottautua yksilöllisistä eduista. Näin ollen toiminta on oikeudellisten säännösten mukaista ja vapaata korruptiosta. Pohjan tälle tasavaltalaiselle kansalaisajattelulle on luonut Jean Rousseau yhteiskuntasopimusajattelussaan, jonka mukaan vapaat yksilöt luovat yhteiskunnan. Periaate korostaa etenkin kansalaisuuden oikeudellista ja eettistä puolta julkisuuden avulla. (Kuusela & Saastamoinen 2006a, 20-21.)

Kansalaisten sosiaaliset oikeudet turvataan parhaiten hyvinvointivaltiollisessa eli sosiaalidemokraattisessa periaatteessa perusoikeuksien kautta. Sosiaalisia oikeuksia ovat esimerkiksi ilmainen koulutus ja sosiaaliset apurahat. Kansalaisten hyvinvointi pyritään turvaamaan poliittisten oikeuksien lisäksi. Tämä periaate on kehittynyt Pohjoismaissa ja siinä tavoitteena on vähentää yksilön markkinariippuvuutta sosiaalipolitiikan keinoin eli valtion toimesta. (Kuusela & Saastamoinen 2006a, 21 ja 23.)

Kommunitarismi puolestaan asettaa painoarvon yhteisön kulttuurin ja yhteisöllisten arvojen muodostumiseen. Ne ovat edellytykset moraalisen ajattelun kehittymiselle ja identiteetin muodostumiselle. (Kuusela & Saastamoinen 2006a, 22.)

2.3 Ulkосуomalaisuus

Ulkосуomalaisuudesta on kyse silloin, kun syntyperäinen Suomen kansalainen tai Suomen kansalaisen jälkeläinen asuu vakituisesti muussa valtiossa. Olennaista ulkосуomalaisuudessa on se, että henkilö itse pitää itseään suomalaisena eli omaa suomalaisen identiteetin. (Hallituksen ulkосуomalais-poliittinen ohjelma 2006–2012, 4.) Sisäasiainministeriö on arvioinut ulkосуomalaisia olevan noin 750 000, joista suurin osa asuu joko Ruotsissa tai Yhdysvalloissa. (Sisäasiainministeriö 2013b, hakupäivä 19.4.2013.)

Ulkosuomalaisia koskevat asiat kuuluvat sisäasiainministeriön tehtäviin (VNA sisäasiainministeriöstä 1.1.2012/1567, 1.1 § k. 15).

Ulkosuomalaisten asemaa pyrkii parantamaan ulkosuomalaisparlamentti, joka on myös verkkosivujensa mukaan ulkosuomalaisten edunvalvontaelin. Heidän mukaansa ulkosuomalaisuuden voidaan katsoa olevan Suomen valtion etu niin kauan kuin ulkosuomalaisilla on tosiasialliset siteet Suomeen. Monet hankkivat asuinvaltion kansalaisuuden Suomen kansalaisuuden ohelle helpottamaan käytännön elämää, mutta Suomen kansalaisuudesta ei kuitenkaan haluta luopua, sillä henkilö voi kokea olevansa suomalainen. (Ulkosuomalaisparlamentti 2012, hakupäivä 9.8.2012.) Mielestäni ulkosuomalaisten halu säilyttää Suomen kansalaisuutensa osaltaan rakentaa Suomen kansalaisuuden arvostusta maailmalla.

Ulkosuomalaisparlamentti tekee päätöslauselmia hyväksymistään aloitteista ulkosuomalaisten aseman parantamiseksi. Päätöslauselmat esitetään Suomen viranomaisille. Ulkosuomalaisten kaksoiskansalaisuutta koskevassa päätöslauselmassaan, ulkosuomalaisparlamentti on katsonut kaksoiskansalaisuuden olevan tärkeä identiteetin kriteeri ulkosuomalaisille – etenkin nuorille, jotka vasta etsivät omaa identiteettiään (Ulkosuomalaisparlamentti 2011, hakupäivä 31.7.2012).

2.4 Kansallinen identiteetti

Kansallisesta identiteetistä puhutaan usein silloin, kun sitä uhataan tai kun sitä ollaan luomassa. Ulkosuomalaisten osalta kyse on usein ajatuksesta oman kansallisen identiteetin heikkoudesta tai epävarmuudesta. Tämä luo paineen ylläpitää kansallista identiteettiä joko ulkoisen tai sisäisen paineen takia. (Peltoniemi, johdanto.)

Kansallinen identiteetti käsitteenä voi olla yksilön kokemus omasta kansallisesta ryhmästään ja siitä, kuinka hän identifioi itsensä tähän ryhmään. Kansallisella identiteetillä voidaan toki myös tarkoittaa kansallisen yksilön tai ryhmän identiteettiä. (Saukkonen 1999, 25–26.)

Ihmiset luovat itselleen kansallista identiteettiä, sillä yksilöllä on tarve kuulua johonkin ryhmään. Tämän perusteella on helpompi erottaa mikä on omaa ja mikä vierasta, ja mikä erottaa meidät muista. Ruotsissa asuvat ulkосуomalaiset identifioivat itsensä usein helpommin suomalaisiin ja suomalaisuuden symboleihin, kuten Elovena – tyttöön kuin ruotsalaisuuden symbolina toimivaan Tre Kronor:iin eli kolmeen kruunuun. Tämä johdetaan osittain siitä, että ruotsinsuomalaiset kokevat kulttuurista yhteyttä Suomeen, vaikkeivat puhuisi suomea äidinkielenään. Ruotsinsuomalaisilla on myös selkeä kollektiivinen identiteetti. Tällä tarkoitetaan sitä, että heillä on piirteitä ja ominaisuuksia, jotka erottavat heidät muista ryhmistä, kuten ruotsalaisista. (Peltoniemi 2011, 8-9.) Ruotsinsuomalaisuus ei kuitenkaan mielestäni sulje pois sitä, etteikö yksilö voisi kuulua yhtä aikaa sekä ruotsalaisiin että ruotsinsuomalaisiin.

Yksilötasolla kansallisesta identiteetistä puhuttaessa intressinä on yleensä henkisellä tasolla koettu turvallisuus. Valtio mahdollistaa usein tämän turvallisuuden tunteen, mutta yksilön asuessa eri valtiossa, hakee hän tätä turvaa häntä ymmärtäviltä ihmisiltä. Yksilön identiteetin muodostumiseen vaikuttaa olennaisesti se, onko hänen lähellään ihmisiä, jotka ymmärtävät häntä. Kansallisen identiteetin merkitys on korostunut, kun traditionaaliset identifikaatiokohteet (kuten kirkko tai perhe) eivät enää ole niin suuressa merkityksessä kuin ennen. (Peltoniemi 2011, 11.)

3 KANSALAISUUDEN JURIDINEN PERUSTA

Tässä pääluvussa käydään aluksi lyhyesti läpi Suomen kansalaisuuslainsäädännön kehittyminen. Suomen kansalaisuuslainsäädännön tulee olla kansainvälisten säännösten mukaista. Euroopan unionin asettamia edellytyksiä kansalaisuuslainsäädännölle on avattu alaluvussa kaksi. Kansainvälisen yksityisoikeuden periaatteet ovat paitsi pohjana EU-lainsäädännölle, asettavat myös raamit pohjoismaiselle sääntelylle. Kansainvälisen yksityisoikeuden periaatteita on avattu alaluvussa kaksi. Pohjoismainen sääntely koostuu Suomen, Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Islannin välisistä valtiosopimuksista, joilla voidaan sopia esimerkiksi kansalaisuusasioissa edullisesta kohtelusta sopimusvaltioiden kansalaisille. Tästä sääntelystä kerrotaan enemmän alaluvussa kolme. Kaikilla edellä mainituilla säännöksillä pyritään takaamaan yksilön oikeuksien ja oikeusturvan toteutuminen. Oikeusturvan perusteita on avattu alaluvussa neljä.

3.1 Suomen kansalaisuuslainsäädännön kehitys

Suomen kansalaisuus turvattiin ensimmäistä kertaa vuonna 1919 Suomen Hallitusmuodossa, joka vastaa nykyistä perustuslakia (Suomen Hallitusmuoto 17.7.1919, 1:4 §). Tätä ennen ensimmäiset viitteet tulevasta Suomen kansalaisuudesta saatiin vuonna 1811, jolloin Adolf Iwar Arwidsson lausui kuuluisat sanat: ”Svenskar äro vi inte längre, ryssar vilja vi inte bli, låt oss alltså bli finnar!” Lauseen suomennos kuuluu: ”Ruotsalaisia emme enää ole, venäläisiksi emme tule – olkaamme siis suomalaisia!” (Maahanmuuttovirasto 2009, hakupäivä 19.2.2013.)

Suomen Hallitusmuodossa säädetyn kansalaisuuden juridisen kehityksen seuraava porras oli 28.6.1968 säädetty kansalaisuuslaki. Ajan mittaan huomattiin, että yhteiskunta kehittyy ja maailma muuttuu globaaliksi, eikä kansalaisuuslaki enää vastannut kansalaisten tarpeita. Aiemman kansalaisuuslain päivityksestä muodostui nykyinen kansalaisuuslaki, joka astui voimaan 1.6.2003. Lähtökohdat kansalaisuuslain muuttamiselle olivat peräisin Ruotsin vuoden 2002 kansalaisuuslain muuttumisesta sekä kansainvälisistä sopimuksista, kuten pohjoismaisesta kansalaisuussopimuksesta (SopS 69/2012) sekä Euroopan neuvoston kansalaisuutta koskevasta yleissopimuksesta. Näissä säädöksissä

kansalaisuudettomuuden välttäminen sekä monikansalaisuus olivat täysin eri tasolla kuin Suomen tuolloinen kansalaisuuslainsäädäntö, jossa käsitteistö oli puutteellista ja osittain epäjohdonmukaista. Myös menettely kansalaisuusasioissa oli lainsäädännöllisesti päivityksen tarpeessa. Uusi kansalaisuuslaki myös antoi entisille Suomen kansalaisille oikeuden saada menetetty kansalaisuutensa takaisin. (HE 235/2002, 1, 9, 15 ja 18.)

3.2 Kansainvälinen yksityisoikeus ja EU:n kansalaisuus

Kansainvälisen oikeuden perusperiaatteen mukaan kansalaisuudesta päättäminen on jokaisen valtion täysivaltaisuuteen kuuluva asia. Näin ollen EU ei ole toimivaltainen antamaan määräyksiä jäsenvaltion kansalaisuuden saamiseen tai menettämiseen. Euroopan unionin mukaan unionin jäsenvaltioiden on hyväksyttävä sekä kunnioitettava toistensa lainsäädännöllisiä ratkaisuja kansalaisuuteen liittyen. EU:n tuomioistuimen mukaan jäsenvaltioiden tulee noudattaa unionin oikeutta käyttäessään kansalaisuutta koskevaa toimivaltaansa. Toisin sanoen, jäsenvaltio ei saa omilla säädöksillään sulkea suurta kansalaisryhmää EU-oikeuden ulkopuolelle. (Ojanen 2010, 151–152.)

Euroopan unionin kansalaisuuden määräytymistä säätelee Roomassa 25.3.1957 tehty sopimus Euroopan unionin toiminnasta (jäljempänä SEUT). Tämän sopimuksen artiklan 20 ensimmäisessä kohdassa säädetään, että jokainen, jolla on jonkin jäsenvaltion kansalaisuus, omaa myös Euroopan unionin kansalaisuuden. Sopimus Euroopan unionista (jäljempänä SEU) täsmentää, että EU:n kansalaisuus täydentää jäsenvaltion kansalaisuutta, mutta ei ole kenenkään ensisijainen kansalaisuus (SEU 9 artikla).

EU:n kansalaisuus mahdollistaa yksilölle EU:n perussopimuksessa määrätyt oikeudet ja velvollisuudet. Tällaisia oikeuksia ovat oikeus liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, äänioikeus ja vaalikelpoisuus sekä Euroopan parlamentin vaaleissa että asuinvaltion kunnallisvaaleissa, mikäli asuinvaltio kuuluu Euroopan unioniin. EU:n kansalaisen ollessa unioniin kuulumattoman valtion alueella, jossa kansalaisen jäsenvaltiolla ei ole edustustoa, on EU:n kansalainen oikeutettu saamaan minkä tahansa jäsenvaltion diplomaatti- ja konsuliviranomaisilta suojelua samoin edellytyksin kuin kyseisen edustuston valtion kansalaisilla. EU:n kansalaisella on myös oikeus vedota Euroopan parlamenttiin ja kysyä neuvoa Euroopan oikeusasiamieheltä, EU:n toimielimiltä sekä

neuvoa-antavilta elimiltä. Nämä yhteydenotot voidaan tehdä millä tahansa perussopimusten kielistä ja vastaus annetaan samalla kielellä. (SEUT artiklat 20–24.) Suurin osa näistä oikeuksista on turvattu myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan viidennessä luvussa, joka käsittelee kansalaisten oikeuksia (Euroopan unionin perusoikeuskirja, artiklat 39–49).

EU-oikeuden peruseriaatteisiin kuuluu syrjinnänkielto (SEUT artikla 18), joka tosin koskee vain EU:n kansalaisia eli kielto pois sulkee kolmansien maiden kansalaisten erilaisen kohtelun. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset voivat yksittäistapauksissa olla hyvinkin eri mieltä tästä syrjintäkiellon rajanvedosta. Kielletyksi syrjinnäksi voidaan katsoa se, että toisiinsa rinnastettavia tapauksia kohdellaan eri tavoin, kuten myös se, että erilaisia tapauksia kohdellaan samalla tavalla. (Ojanen 2010, 152.) Täten Pohjoismaiden kansalaiset ovat erityisasemassa saadessaan parempaa kohtelua kansalaisuusasioissa kuin muut EU-kansalaiset, mutta kansalaisuuden ollessa jokaisen valtion täysivaltaisuuteen kuuluva asia, on valtioilla täysi oikeus toimia tavallaan. Pohjoismaiset sopimukset on mielestäni kuitenkin laadittu EU-oikeuden kannalta katsoen hyväksyttävään tarkoitukseen ja ne ovat oikeasuhtaisia, kun otetaan huomioon Pohjoismaiden kulttuurien samankaltaisuus ja pitkä yhteistyö.

3.3 Pohjoismaiden erityinen sääntely

Ensimmäinen sopimus eräiden kansalaisuutta koskevien määräysten voimaansaattamisesta, jäljempänä Pohjoismaiden kansalaisuussopimus, tehtiin 21.12.1950, jolloin osanottajamaita oli kolme: Tanska, Norja sekä Ruotsi. Suomi liittyi tähän sopimukseen vuonna 1969 ja Islanti vuonna 1998. Sopimuksen taustalla on hallituksen esityksen mukaan ollut Pohjoismaiden yhteinen historia ja yhteenkuuluvuus, yhteiskuntien samankaltaisuus ja pitkälti yhdenmukainen kansalaisuuslainsäädäntö (HE 70/2011 vp, 3). Pohjoismaiden kansalaisuussopimus toimii yhdessä Suomen kansalaisuuslain kanssa siten, että Pohjoismaiden kansalaisten on helpompi saada toisen Pohjoismaan kansalaisuus, kuin sellaisella hakijalla, joka ei ole syntyperäinen pohjoismaalainen. Tällöin kyse on kansalaisuusilmoituksesta kansalaisuushakemuksen sijaan. Pohjoismaiden kansalaisuussopimus sisältää määräyksiä tästä ilmoitusmenettelystä. (HE 70/2011 vp, 3.)

Eräs esimerkki pohjoismaisesta sääntelystä on se, että Pohjoismaiden kansalaisilta kansalaisuuden saamisen edellytyksenä oleva asumisaika on lyhyempi kuin muilla Suomen kansalaisuutta hakevilla. Lisäksi asumisaikaa helpottaa myös säännös, jonka mukaan asumisaika on voitu suorittaa paitsi siinä maassa, jonka kansalaisuutta haetaan, myös toisessa sopimusvaltiossa. (HE 70/2011, 2.)

Pohjoismailla on myös yhteinen väestön rekisteröintiä koskeva sopimus, joka säätää, että sopimusvaltioiden viranomaisten tulee tehdä keskenään yhteistyötä, ja heillä on keskinäinen tiedonantovelvollisuus, kun sopimusvaltion kansalainen muuttaa toiseen sopimusvaltioon. Muuttona ei kuitenkaan pidetä alle kuuden kuukauden määräaikaista oleskelua. (SopS 95/2006, 1 artikla.) Sopimuksen tarkoituksena on se, että kaikki Pohjoismaiden välillä muuttavat olisivat merkittyinä vain yhden valtion rekisteriin kerrallaan. Samalla muuttajan ei kuitenkaan haluta jäävän pois väestörekisteristä. (VRK 2006c, hakupäivä 4.7.2012.) Sopimuksen neljännen artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat vastavuoroisesti ilmoittamaan tiedusteltaessa sopimusvaltioon muuttavan henkilön tiedot. Lähtökohtaisesti ulkomailla asuva Suomen kansalainen on itse velvollinen ylläpitämään omia tietojaan (Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista, 3:25.1 §). Ruotsissa asuvat suomalaiset on kuitenkin vapautettu tästä velvoitteesta, sillä Ruotsilla ja Suomella on valtiosopimus, jossa mukaan sopimusvaltioiden viranomaiset ilmoittavat tiedusteltaessa toisen sopimusvaltion kansalaista koskevat tietojen muutokset tiedoksi myös toiselle sopimusosapuolen viranomaiselle (Tanskan, Suomen, Islannin, Norjan ja Ruotsin välinen väestön rekisteröintiä koskeva sopimus SopS 69/2006 4 artikla).

Pohjoismaista kansalaisuussopimusta päivitetään tarpeen mukaan ja viimeisin versio on tullut voimaan Suomessa 5.9.2012. Tämä sopimus ottaa aiempaa sopimusta paremmin huomioon kansallisten lainsäädäntöjen eroavaisuuden ja täten maakohtaista liikkumavaraa lainsäädännön suhteen on enemmän kuin aiemmin. Suomen kohdalla tämä sopimuksen päivitys ei aiheuttanut toimenpiteitä, sillä sopimus oli sopusoinnussa lainsäädäntömme kanssa muutoksista huolimatta. Pohjoismaiden yhteistyötä ja läheisiä suhteita pidetään arvossa, joten sopimus on joka tapauksessa ratifioitu. Kansalaisuusasioissa on siis perusteltua tehdä yhteistyötä ja helpottaa kansalaisuuden saamista. Pohjoismainen kansalaisuussopimus on tehty, jotta Pohjoismaan kansalaisen olisi helpompi saada tai saada takaisin toisen Pohjoismaan kansalaisuus (HE 70/2011 vp, 3-4). Näitä säännöksiä

on tarkasteltu lähemmin kappaleessa 5.1 osiossa menetetyn kansalaisuuden takaisin saaminen.

Pohjoismainen kansalaisuussopimus asettaa sopimuksen piiriin kuuluvat henkilöt ja muut ulkomaalaiset eriarvoiseen asemaan, mutta menettelyn katsotaan silti olevan yhdenvertaista perustuslain 6 §:n mukaisesti, sillä toiminnalla on hyväksyttävä peruste (HE 70/2011 vp, 6). Eurooppalainen yleissopimus kansalaisuudesta säättää, että ketään sopimusvaltion kansalaista ei saa syrjiä kansallisen alkuperän vuoksi (5 artikla 1 kappaale). Sopimuksen perustelumuistiossa kuitenkin todetaan, että tietyissä tapauksissa suotuisampi kohtelu voi olla oikeutettua. Hallituksen esityksessä 70/2011 todetaan asiasta näin:

Sopimuksen perustelumuistion periaatteiden mukaan suotuisampi kohtelu on asetettavien kriteerien nojalla mahdollista ja tietyissä tapauksissa suotuisampi kohtelu voi olla oikeutettua. Valtiot voivat kohdella suotuisammin tiettyjen toisten valtioiden kansalaisia. Tämä ei ole syrjintää kansallisen alkuperän perusteella, vaan suotuisampaa kohtelua kansalaisuuden perusteella.
(HE 70/2011 vp, 6-7.)

Pohjoismaista yhteistyötä ylläpidetään jatkuvasti myös Pohjoismaiden neuvoston toimesta. Yhteistyötä tehdään monella eri sektorilla ja vuoden 2010 vuosikertomuksessa on oikeudellisen alan yhteistyön tavoitteeksi kerrottu maiden lainsäädännön samankaltaistamista, jonka ansiosta rajaesteet vähentyisivät ja pohjoismaalaisten keskinäiset kontaktit paranisivat. Tähän pyritään käytännön lainsäädäntöhankkeilla sekä yhteispohjoismaisilla työryhmillä. Vuosikertomuksessa on myös mainittu virkamiesten epävirallinen yhteistyö, joka mielestäni osaltaan luo edellytyksiä kaikille edellä mainituille tavoitteille. (Norden 2011, 32.)

Yhteistyön jatkumisesta tulevaisuudessakin kertoo Pohjoismaisen kansalaisuussopimuksen kahdeksas artikla, jonka mukaan sopimusvaltioiden tulee viipymättä ilmoittaa toisille sopimusvaltioille, mikäli heidän kansalaisuuslainsäädäntöönsä tulee muutoksia. Tämän jälkeen sopimusvaltiot harkitsevat yhdessä, onko sopimusta tarpeen muuttaa. Muutosten tulee olla kirjallisia. (HE 70/2011 vp, 5.) Sopimuksessa kuitenkin otetaan huomioon se, että Pohjoismaat tekevät yhteistyötä vapaaehtoisesti ja sopimuksesta voi irtisanoutua, mikäli jokin sopimusvaltio katsoo sen olevan etunsa mukaista (HE 70/2011 vp, 6 ja SopS 69/2012, 10 artikla).

3.4 Oikeusturvan perusteet

Euroopan ihmisoikeussopimuksen artiklat 6 ja 13 säätävät oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja oikeudesta tehokkaiseen oikeussuojakeinoihin, jotka molemmat ovat sekä ihmis- että perusoikeuksia. Näin oikeusturvan saatavuus ja tehokkuus on korostettu EU:n oikeusjärjestyksessä. Oikeusturvamekanismi rakentuu sekä EU-oikeuden, että jäsenvaltioiden kansallisten oikeusjärjestysten varaan. Tätä järjestelmää täydentää kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontajärjestelmät, etenkin Euroopan ihmisoikeussopimuksen yksilövalitusjärjestelmä. Yksilön näkökulmasta oikeusturvan kuitenkin lähimpänä takaavat kansalliset oikeusjärjestelmät ja niihin perustuvat oikeusturvamekanismit. EU on korostanut, että jäsenvaltion järjestelmän tulee olla tehokas ja sitä on sovellettava tasapuolisesti, tehokkaasti ja ottaen huomioon vaatimukset oikeusturvan saatavuudesta. (Ojanen 2010, 155.)

Suomen perustuslaissa (11.6.1999/731) oikeusturva pyritään takaamaan pykälässä 21, jonka mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Kansalaisuusasioissa Suomen toimivaltaisia viranomaisia ovat maistraatti, Maahanmuuttovirasto sekä Suomen edustustot maailmalla.

Kansalaisuuslaissa lapsen oikeuksien toteutumista on pyritty edistämään siten, että yli 12-vuotiasta lasta on kuultava häntä koskevassa asiassa sen mukaan, kuin voidaan katsoa lapsen ymmärtävän asian ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden. Näin on pyritty ottamaan huomioon oikeusturvan toteutuminen eri prosesseissa. Lasta koskeva kansalaisuushakemus tai kansalaisuusilmoitus on tällainen asia. Lapsen lisäksi prosessissa tulee kuulla hakemuksen tai ilmoituksen vireille laittanutta huoltajaa sekä mahdollisuuksien mukaan myös toista huoltajaa. Toisen huoltajan kuulemisen voidaan katsoa olevan mahdotonta, jos hänen olinpaikkansa on tuntematon, eikä sitä saada selville. (KansalaisuusL 1:5.1 §).

Yli 15-vuotiaan lapsen itsemääräämisoikeuden katsotaan olevan jo selvästi suurempi kuin 12-vuotiaan. Yli 15-vuotiasta koskeva kansalaisuutta koskeva hakemus tai ilmoitus

ei voi menestyä, jos lapsi itse on ilmoittanut vastustavansa muutosta. Samanlainen vaikutus syntyy, jos lapsen huoltaja vastustaa kansalaisuuden myöntämistä tai siitä vapautumista. Lapsen tai muun kuin hakemuksen tehneen huoltajan vastustuksesta huolimatta hakemus voi edetä, mikäli katsotaan sen olevan lapsen edun mukaista. Tällöin asiaan vaaditaan kuitenkin sosiaaliviranomaisen lausunto, mikäli sen hankkiminen ei ole ilmeisen tarpeetonta. (KansalaisuusL 1:5.2-3 §.)

Useat Ruotsissa asuvat suomalaiset ovat monikansalaisia ja heidän toinen kansalaisuutensa on Ruotsin kansalaisuus. Tällöin heidän oikeusturvansa on ensisijaisesti taattu Ruotsin oikeusjärjestelmän ja viranomaistoiminnan kautta. Heidän tehokas kansalaisuutensa on Ruotsin kansalaisuus ja täten oikeusturvaa koskevat asiat ovat luultavasti useimmiten Ruotsissa tapahtuneita asioita. Voisi myös ajatella, että he asioisivat siis ensisijaisesti Ruotsin viranomaisissa.

4 SUOMEN KANSALAIKUUDEN MÄÄRÄYTYMINEN

Lapsen oikeus kansalaisuuteen ja nimeen on turvattu jo Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa seitsemännen artiklan ensimmäisessä kohdassa. Suomi on sitoutunut sopimukseen toisen kohdan vaatimusten mukaisesti, ja on siten myös velvollinen rekisteröimään lapset. (LOS 2 artikla kohdat 1-2.) Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa on myös osaltaan pyritty turvaamaan kansalaisuuden saaminen viidennentoista artiklassa. Yksilöllä on julistuksen mukaan paitsi oikeus kansalaisuuteen, myös oikeus pitää kansalaisuutensa tai perustellusti vaihtaa kansalaisuuttansa. (Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus.) Suomen perustuslaissa (11.6.1999/731) säädetään, että Suomen kansalaisuus saadaan syntymän ja vanhempien kansalaisuuden perusteella. Perustuslakiin on kirjattu, että kansalaisuuden saamisesta säädetään tarkemmin erillisellä lailla. (1:5.1 §.) Tämä laki on kansalaisuuslaki (16.5.2003/359), jossa on edellytykset Suomen kansalaisuuden saamiselle, säilyttämiselle ja menettämislle.

Suomen kansalaisuuden voi saada syntymän perusteella, hakemuksesta tai ilmoituksesta. Kuten aiemmin on todettu, tässä tutkimuksessa käsitellään kansalaisuuden saamista vain syntymän perusteella ja ilmoitusmenettelyllä. Kansalaisuuden saaminen ilmoituksella on prosessina helpompi kuin hakemusteitse eteneminen. (Maahanmuuttovirasto 2012b, hakupäivä 17.5.2012). Suomen kansalaisuuden saamisen edellytyksenä menettelytavasta riippumatta on, että hakijan henkilöllisyys tunnetaan. Selvitetyistä henkilöllisyydestä tulee esittää asiakirjatodisteet tai vastaavalla tavalla luotettavana pidetyt tiedot. Prosessissa on otettava huomioon myös asianosaisen aiemmin antamat tiedot. (KansalaisuusL 1:6 § momentit 1-2.)

Seuraavaksi alaluvussa yksi tarkastellaan kansalaisuuden määräytymistä syntymän perusteella kansalaisuuslain nojalla. Tämän jälkeen avataan kansalaisuuden saamista ilmoitusmenettelyllä alaluvussa kaksi. Kaksois- eli monikansalaisuutta käsitellään alaluvussa kolme ja tähän liittyvää kansalaisuuden säilyttämistä 22-vuotiaana alaluvussa neljä.

4.1 Kansalaisuuden määräytyminen syntymän perusteella

Suomessa noudatetaan ensisijaisesti jus sanguinis – periaatetta, jonka mukaan kansalaisuus määräytyy henkilön vanhempien kansalaisuuden perusteella. Tämän lisäksi Suomessa sovelletaan tarpeen vaatiessa jus soli – periaatetta, jolloin kansalaisuus määräytyy syntymäpaikan perusteella. (Kuosma 2003, 213.) Kuusela ja Saastamoinen (2006a, 18) käyttävät näistä periaatteista nimiä ius soli ja ius sanguinis. He korostavat sitä, että periaatteet ovat oikeuskulttuureihin perustuvia ajattelumuotoja kansalaisuuden myöntämiseksi. Ne ovat traditioita, oikeuskulttuurin syvärakenteita, jonka ympärille lainsäädäntö on muotoutunut.

Tavallisin tapa tulla Suomen kansalaiseksi on siis syntyä Suomen kansalaisen lapseksi. Tällöin lapsi saa kansalaisuutensa äitinsä kansalaisuuden perusteella. Kansalaisuuden saaminen isän kautta on myös mahdollista, mutta silloin isän on oltava Suomen kansalainen ja avioliitossa lapsen äidin kanssa. Mikäli lapsen vanhemmat eivät ole keskenään avioliitossa ja lapsen äidillä on jokin muu kuin Suomen kansalaisuus, niin isän isyys lapseen tulee vahvistaa. Jotta lapsi saisi isänsä kautta Suomen kansalaisuuden, tulee lapsen syntyä Suomessa ja isän olla Suomen kansalainen. Mikäli lapsen isä on kuollut, mutta täytti kuolinhetkellään edellä mainitut kriteerit, saa lapsi hänen kauttaan Suomen kansalaisuuden. (KansalaisuusL 2:9.1 § k. 1-3.)

Suomen kansalaisuuden voi saada joissain tapauksissa myös silloin, kun lapsi syntyy Suomessa, eikä kumpikaan vanhemmista ole Suomen kansalainen. Tällöin kansalaisuuden saamisen kriteerinä on se, ettei lapsi edes toissijaisesti ole oikeutettu minkään muun valtion kansalaisuuteen syntymänsä perusteella. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi sellaiset, kun lapsen vanhemmat ovat pakolaisen asemassa tai saavat muutoin Suomelta suojaa kansallisia viranomaisia vastaan ja lapsen syntyminen tulisi rekisteröidä maan viranomaisessa, jotta lapsi saisi maan kansalaisuuden. Lapsi saa Suomen kansalaisuuden, koska hän ei voi olla kansalaisuudettomana (2:9.1 § k. 4). Jos lapsen vanhemmista toinen nauttii kansainvälistä suojelua, Suomen kansalaisuuden saamiseksi edellytetään, ettei lapsi edes toissijaisesti ole oikeutettu toisen vanhempansa kansalaisuuteen (2:9.2 §). Suomen alueella syntymisen katsotaan olevan kyseessä myös silloin, kun lapsi

on syntynyt suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa vieraan valtion alueella tai kansainvälisellä alueella (1:8 §).

Löytölapsen kansalaisuuden katsotaan olevan Suomen kansalaisuus, jos vieraan valtion kansalaisuutta ei ole todettu, ja lapsi tavataan Suomen alueelta. Löytölapsena pidetään lasta, jonka vanhempien kansalaisuutta ei tunneta. Mikäli lapsen todellinen kansalaisuus saadaan selvitettyä, ja se vahvistetaan lapsen ollessa yli viisivuotias, saa lapsi pitää myös Suomen kansalaisuuden. (2:12.1-2 §.) Maahanmuuttoviraston kansalaisuusyksikön oikeus- ja tukipalvelujen tulosalueen ylitarkastaja Suutalan mukaan määräaika on asetettu lapsen edun turvaamiseksi (Suutala 19.3.2013, sähköpostikysely). Mielestäni voidaankin katsoa kansalaisuuden vaikuttaneen jo niin merkittävästi lapsen identiteetin muotoutumiseen, että olisi epäkunnioittavaa YK:n ihmisoikeusjulistus huomioon ottaen ottaa lapselta Suomen kansalaisuutta pois tällaisissa tilanteissa.

Alle 12-vuotiaalla ulkomaalaisella ottolapsella on oikeus lapseksiottamisen perusteella Suomen kansalaisuuteen toisen vanhempansa Suomen kansalaisuuden perusteella. Lapsen katsotaan saaneen Suomen kansalaisuuden sinä päivänä, kun lapseksiottaminen on tullut Suomessa päteväksi. (2:10 §.)

Vanhempien avioliitolla on olennainen vaikutus siihen, saako lapsi kansalaisuuden isänsä kautta. Jos lapsi ei aiemmin mainituilla perusteilla saa Suomen kansalaisuutta, on hänellä oikeus siihen isänsä Suomen kansalaisuuden kautta, jos vanhemmat ovat avioituneet lapsen syntymän jälkeen ja isyys on vahvistettu ennen avioliiton solmimista. Jos isyyttä ei ole vahvistettu ennen avioliiton solmimista, saa lapsi kansalaisuuden isyyden vahvistamispäivästä lukien. Olennaista tässäkin on se, että isä on isyyden vahvistamishetkellä Suomen kansalainen. (2:11.1-2 §.)

4.2 Suomen kansalaisuus ilmoituksesta

Kansalaisuuden saaminen ilmoituksesta on prosessina helpompi kuin hakemusteitse eteneminen. Kansalaisuuslain neljännessä luvussa on säädetty, että ilmoitukseen ovat oikeutettuja suomalaisen miehen avioliiton ulkopuolinen lapsi, 12–17 -vuotias Suomen kansalaisen ottolapsi, entinen Suomen kansalainen, Pohjoismaiden kansalainen sekä

nuori, eli 18–22 -vuotias, henkilö (Maahanmuuttovirasto 2012b, hakupäivä 17.5.2012). Pohjoismaiden kansalaisten osalta oikeus ilmoitukseen pohjautuu pohjoismaiseen kansalaisuussopimukseen, jonka perusteella he ovat myös kansalaisuuslain mukaan oikeutettuja ilmoitusmenettelyyn (HE 70/2011 vp, 3). Ilmoitukseen oikeutetulla on ehdoton oikeus Suomen kansalaisuuteen, jos kansalaisuuden saamiselle ilmoituksesta asetetut edellytykset täyttyvät. Suurin ero hakemusmenettelyyn onkin se, että kansalaisuushakemuksen ratkaisussa päätöksentekoon liittyy harkintavaltaa. (HE 80/2010, 4.)

Kansalaisuuslain mukaan Suomen kansalaisuuden voi saada ilmoituksesta, kun asianosaisen isä on Suomen kansalainen asianosaisen syntyessä, asianosainen on syntynyt Suomessa ja isyys on vahvistettu vasta asianosaisen täytettyä 18 vuotta tai avioiduttuaan tätä nuorempana (KansalaisuusL 4:26.1 § k. 1). Ilmoituksesta kansalaisuuden voi saada myös silloin, jos asianosainen on syntynyt Suomen ulkopuolella, mutta isyys on vahvistettu, ja isä on Suomen kansalainen (4:26.1 § k. 2). Etenkin toisen kohdan mukaisia tapauksia on paljon käsiteltävänä Suomen suurlähetystössä, Tukholmassa. Konsuliasiainhoitaja Koskisen mukaan näissä tapauksissa on tavanomaista, että äiti on Ruotsin ja isä Suomen kansalainen, eivätkä he ole keskenään avioliitossa, kun lapsi syntyy. Tällöin lapsi voi saada Suomen kansalaisuuden ilmoituksesta, jos isyys on vahvistettu. Tällöin jää vanhempien päätettäväksi, haluavatko he hakea lapselle Suomen kansalaisuutta ilmoitusteitse. Valitettavan usein vanhemmat elävät siinä luulossa, että lapsi saa molemmat kansalaisuudet automaattisesti ja totuus paljastuu vasta vuosia myöhemmin esimerkiksi passia haettaessa. (Koskinen 20.3.2013, haastattelu.)

Kansalaisuuslaissa (9:58 §) on mahdollistettu Suomen kansalaisuuden saaminen ilmoituksella isän kansalaisuuden perusteella, kun lapsi on syntynyt ennen 1.6.2003. Tämä ilmoitus tuli kuitenkin tehdä 31.5.2008 mennessä. Säädöksellä on suuri merkitys edelleen, sillä se voi olla perusteena kansalaisuuden säilyttämiselle 22-vuotiaana. Kyseinen ilmoitus rinnastetaan niihin olosuhteisiin ja tahdonilmaisuihin, joita kansalaisuuden säilyttämiseksi vaaditaan. (KansalaisuusL 9:62 § ja Kuosma 2003, 210.) Ottolapsista yli 12-vuotiaana lapseksi otetut saavat Suomen kansalaisuuden ilmoituksesta, kun ottovanhemmista ainakin toinen on Suomen kansalainen ja lapseksi ottaminen on tapahtunut Suomessa (KansalaisuusL 4:27 §).

Kansalaisuuslaissa tunnetaan käsite nuori henkilö, jolla tarkoitetaan 18 vuotta täyttäneitä, mutta alle 23-vuotiasta henkilöä. Nuori henkilö voi saada ilmoituksesta Suomen kansalaisuuden, jos asumisaikaedellytys täyttyy. Mitä enemmän sidoksia nuorella henkilöllä on joko suoraan Suomeen tai muutoin pohjoismaiseen kulttuuriin, sitä lyhyempi asuinaika vaaditaan. Lähtökohtaisesti nuoren henkilön vakituisen asuinpaikan tulee olla ollut keskeytyksettä ennen ilmoituksen tekemistä kaksi vuotta, ja yhteensä vähintään 10 vuotta Suomessa. Edellytyksenä kansalaisuuden saamiselle on myös se, ettei ilmoittajaa ole tuomittu vankeusrangaistukseen. Mikäli ilmoittaja on syntynyt Suomessa, lyhenee asumisaikaedellytys kuuteen vuoteen. Mikäli nuoren henkilön asuinpaikka on ollut jokin muu Pohjoismaa alle 16-vuotiaana, rinnastetaan se Suomessa asumiseen enintään viideltä hakemuksen tekoa edeltävältä vuodelta. Esteenä nuoren kansalaisuuden saamiseksi on vilpillinen toiminta kansalaisuusasioissa, joka on aiemmin johtanut Suomen kansalaisuuden menettämiseen. (4:28.1-3 §.)

Pohjoismaan kansalainen voi ilmoituksesta saada Suomen kansalaisuuden, jos hän on saanut muun Pohjoismaan kansalaisuuden muutoin kuin kansalaistamalla, eli syntymänsä perusteella, ja mikäli hänen vakituinen asuntonsa ja kotinsa on vähintään kuusi ilmoituksen tekemistä edeltävää vuotta ollut Suomessa (KansalaisuusL 4:30 §). Kansalaisuusilmoitus voidaan tehdä sille sopimusvaltiolle, jonka kansalaisuus halutaan saada. (HE 70/2011 vp, 4.)

Pohjoismaisen kansalaisuussopimuksen seitsemännen artiklan mukaan kansalaisuusilmoituksen tekijän alle 18-vuotiaat lapset ovat myös oikeutettuja asianosaisen ilmoituksen perusteella saatavaan kansalaisuuteen (SopS 69/2012, 7 artikla.) Kansalaisuuslaki tuntee tällaiset hakijat termillä kanssahakija (2:10 §). Kansalaisuusilmoituksessa voidaan ilmoittaa useampi alaikäinen lapsi kanssahakijana.

Ilmoituksen perusteella saatu kansalaisuus katsotaan saaduksi sinä päivänä, jolloin asia on tullut vireille toimivaltaisessa viranomaisessa, mikäli edellytykset kansalaisuuden saamiseksi täyttyivät vireilletulopäivänä. Mikäli edellytykset täyttyvät tätä ajankohtaa myöhemmin, katsotaan myös kansalaisuus saaduksi sinä päivänä, kun edellytykset kansalaisuuden saamiselle täyttyivät. (Kansalaisuuslaki 4:31 §.)

Pääsääntöisesti henkilöillä, jotka hakevat Suomen kansalaisuutta, joko hakemus- tai ilmoitusmenettelyllä, on jo jonkin toisen maan kansalaisuus. Maahanmuuttoviraston tietojen mukaan vuoden 2012 kansalaisuushakemuspäätöksistä vain noin 2,4 prosenttia koski henkilöitä, jotka olivat kansalaisuudettomia, kansalaisuudeltaan tuntemattomia tai joiden kansalaisuutta ei ollut tiedossa. Kansalaisuudettomalla tarkoitetaan sitä, ettei kyseisellä henkilöllä ole minkään valtion kansalaisuutta. Kansalaisuudeltaan tuntematon tarkoittaa, että henkilön kansalaisuudesta tai kansalaisuudettomuudesta ei ole saatu tietoa, eikä tietoa todennäköisesti ole edes saatavissa. Kansalaisuudeltaan tuntemattoman kansalaisuutta on siis pyritty selvittämään, vaikkei kansalaisuudesta ollakaan saatu tietoa. Mikäli henkilön kansalaisuusstatuksena on Maahanmuuttoviraston tiedoissa ”ei tiedossa”, tarkoittaa se sitä, ettei henkilön kansalaisuudesta tai kansalaisuudettomuudesta ole tietoa, eikä sitä ole vielä pyritty selvittämään. (Suutala 19.3.2013, sähköpostikysely.)

4.3 Monikansalaisuus

Monikansalaisuudella tarkoitetaan sitä, että henkilöllä on useamman kuin yhden valtion kansalaisuus. Monikansalaisuudesta puhutaan usein myös termillä kaksoiskansalaisuus, sillä useimmiten monikansalaisilla on kaksi kansalaisuutta. (HE 235/2002, 5.) Tavanomaisin tilanne saada molemmat kansalaisuudet syntymän perusteella Ruotsissa on se, että lapsen toinen vanhempi on Suomen ja toinen Ruotsin kansalainen. Tällöin lapsi saa vanhempiensa kansalaisuuksien perusteella sekä Suomen että Ruotsin kansalaisuudet ja lapsella on täten kaksoiskansalaisuus. (Suomen suurlähetystö, Tukholma 2012a, hakupäivä 5.7.2012.)

Usein toisen Pohjoismaan kansalaisuuden saaminen perustuu pohjoismaiseen kansalaisuus sopimukseen, jonka 3. luvun 5. artiklan 1. kohdan mukaan jäsenvaltioilla tulee olla säännöksiä siitä, että sopimusvaltion kansalainen voi saada toisen sopimusvaltion kansalaisuuden ilmoittamalla tästä toisen sopimusvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle. Sopimus antaa jäsenvaltioille vallan määrittellä itse, hyväksyvätkö he kansallisessa lainsäädännössään monikansalaisuutta. (HE 70/2011 vp, 5.)

Suomi hyväksyy monikansalaisuuden, mutta on monia valtioita, jotka eivät hyväksy. Jos Suomen kansalainen hakee sellaisen valtion kansalaisuutta, joka ei hyväksy monikansalaisuutta, hän menettää Suomen kansalaisuutensa saadessaan uuden kansalaisuuden. (Suomen suurlähetystö, Tukholma 2012a, hakupäivä 5.7.2012.) On myös mahdollista, että toisen valtion lainsäädäntö hyväksyy monikansalaisuuden, mutta kyseisen valtion viranomaiset pitävät henkilöä silti vain kyseisen valtion kansalaisena (He 235/2002 vp, 9) Esimerkiksi Ruotsin Skatteverket merkitsee Ruotsin väestötietojärjestelmään näkyviin ainoastaan Ruotsin kansalaisuuden, jos henkilöllä on sekä Suomen että Ruotsin kansalaisuus (Skatteverket 2012c, hakupäivä 17.7.2012).

Suomi on hyväksynyt vuodesta 2003 lähtien monikansalaisuuden eli kaksoiskansalaisuuden. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomen kansalainen ei menetä kansalaisuuttaan saadessaan jonkin toisen valtion kansalaisuuden. (Migri 2012e, hakupäivä 4.6.2012.) Tätä ennen monikansalaisuuteen suhtauduttiin kansainvälisessä oikeudessa aiemmin torjuvasti, sillä sitä pidettiin haitallisena turvallisuuspoliittisesti, kansalaisten suojelun kannalta ja tarkoituksenmukaisuussyistä. Aiemmin ei haluttu, että Suomen kansalaisuus siirtyy sukupolvelta toiselle, jos tosiasialliset siteet Suomeen ovat heikot. Turvallisuuspoliittinen näkökulma johtui siitä, ettei Suomeen haluttu kaksoiskansalaisista koostuvia vähemmistöryhmiä, joiden kansalaisuudet voisivat aiheuttaa lojaliteettiristiriitoja, jos kansalaisuusvaltioiden edut olisivat ristiriidassa keskenään. (HE 235/2002 vp, 5-6.)

Nykyisin monikansalaisuus hyväksytään, sillä kansainvälistyminen on johtanut siihen, että henkilö voi tuntee yhteenkuuluvuutta useampaan kuin yhteen valtioon. Lisäksi on koettu, että monikansalaisuuden tunnustamisen edut ovat haittoja suuremmat. Monikansalaisuus auttaa ulkosuomalaisia säilyttämään yhteytensä Suomeen ja helpottaa mahdollista Suomeen paluuta. Lisäksi Suomeen muuttavan ulkomaalaisväestön halutaan saavat täydet osallistumisoikeudet ja -velvollisuudet suomalaisessa yhteiskunnassa. (HE 235/2002 vp, 11 ja 16.) Helsingin sanomat uutisoi 24.11.2010 kaksoiskansalaisten määrän moninkertaistuneen vuoden 2003 lakimuutoksen myötä. Vuonna 2010 Suomen ja Ruotsin kansalaisuuden omaavien henkilöiden määrä oli toiseksi suurin monikansalaisryhmä Suomessa. Edelle ylsivät vain Venäjän ja Suomen kansalaisuuden omaavat. (Helsingin Sanomat 2010, hakupäivä 5.5.2012.)

Monikansalaisuudesta puhuttaessa, on olennaista tietää tehokkaan kansalaisuuden periaate. Kansainvälisessä yksityisoikeudessa tällä tarkoitetaan todellista ja riittävää yhdyssidettä yksilön ja valtion välillä. Mikäli kansalaisuus ei täytä tehokkaan kansalaisuuden edellytystä, ei valtion tarvitse, YK:n kansainvälisen tuomioistuimen mukaan, yksittäistapauksissa tunnustaa kansalaisuuden olemassa oloa. (HE 235/2002, 11.) Tehokasta kansalaisuutta avataan vielä lisää seuraavassa alaluvussa.

4.4 Kansalaisuuden säilyttäminen 22-vuotiaana

Suomen kansalaisen, jolla on myös jonkin muun valtion kansalaisuus, tulee näyttää toteen riittävä yhteytensä Suomeen täyttäessään 22 vuotta. Mikäli hän ei toimi näin, menettää hän Suomen kansalaisuutensa. (KansalaisuusL 4:33.1 §.) Asianosaisen lapsi ei kuitenkaan menetä kyseisessä tilanteessa Suomen kansalaisuuttaan, vaikka aiemman kansalaisuuslain (28.6.1968/401) mukaan näin saattoi käydä. Tällä säännöksellä pyritään katkaisemaan Suomen kansalaisuuden siirtyminen seuraaville sukupolville, kun tosiasiallista yhteyttä Suomeen ei enää ole. Toisaalta kansalaisuuden säilyttämisestä on haluttu tehdä mahdollisimman helppoa sekä kansalaiselle että viranomaisille. (HE 235/2002 vp, 7 ja 57.) Viranomaisella on informointivelvollisuus kansalaisuuden menettämistä koskien. Mikäli tämä velvollisuus laiminlyödään, ei voida katsoa kohtuulliseksi soveltaa menettämissäädöstä, jos henkilöllä on riittävä yhteys Suomeen. (HE 135/2007 vp, 11.)

Kansalaisuuslain 6:37.1 §:n mukaan väestötietojärjestelmästä poimitaan 18 vuotta kyseisenä vuonna täyttävät useamman kansalaisuuden omaavat henkilöt ja heille lähetetään ohjeistus siitä, kuinka heidän tulisi toimia, jotta he säilyttäisivät Suomen kansalaisuutensa täyttäessään 22 vuotta. Ohjeistuksen on laatinut maahanmuuttovirasto, mutta sen lähettämistä vastaa maistraatti (Lunabba 20.3.2013, haastattelu). Tämä ohjeistus lähetetään, mikäli henkilön osoite on tiedossa, eikä henkilöllä ole ollut kotikuntaa Suomessa yhteensä vähintään seitsemänä vuonna. (KansalaisuusL 6:37.1-2 §.) Pohjoismaisen kansalaisuussopimuksen mukaan asumisaikaedellytyksen katsotaan täyttyvän myös silloin, kun alle 22-vuotias Pohjoismaan kansalainen on asunut yhdessä tai useammassa sopimusvaltiossa, eli Pohjoismaassa, seitsemän vuoden ajan ja hän muutoin menettäisi Pohjoismaan kansalaisuutensa riittämättömän yhteyden perusteella (HE 70/2011 vp, 4).

Riittäväksi yhteydeksi katsotaan kotikunta Suomessa asianosaisen täyttäessä 22 vuotta, jos hän on syntynyt Suomessa (KansalaisuusL 5:34.2 § k. 1 ja KotikuntaL 2:2.1 §). Yhteyden voi todistaa myös sillä, että henkilön varsinainen asunto ja koti on ollut viimeisen seitsemän vuoden aikana Pohjoismaassa (KansalaisuusL 4:33.2 § k. 2). Yhteys katsotaan osoitetun, jos henkilö on täysi-ikäiseksi tultuaan, mutta alle 22-vuotiaana ilmoittanut kirjallisesti Suomen diplomaattiselle edustustolle haluavansa säilyttää Suomen kansalaisuuden, suorittanut tai paraikaa suorittaa varusmies-, siviili- tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta, taikka hakenut Suomen passia, saanut Suomen passin tai saanut Suomen kansalaisuuden joko hakemuksesta tai ilmoituksesta. Ilmoituksen Suomen kansalaisuuden säilyttämisestä voi tehdä Suomen diplomaattisen edustuston ohella myös lähetetyn virkamiehen johtamaan konsuliedustustoon tai maistraattiin. (KansalaisuusL 4:34.2 § k. 3 a-d.)

Suomen kansalaisuuden menettäminen riittävän yhteyden puuttuessa noudattaa tehokkaan kansalaisuuden periaatetta. Tehokkaaksi kansalaisuudeksi katsotaan se kansalaisuus, josta henkilö hakisi vapautumista halutessaan vapautua monikansalaisuudestaan. Monikansalaisten tehokas kansalaisuus on yleensä sen valtion kansalaisuus, jonka alueella he asuvat. (HE 235/2002 vp, 58.) Täten ruotsinsuomalaisten tehokas kansalaisuus on siis Ruotsin kansalaisuus, sillä Ruotsi on heidän asuinvaltionsa. Tehokkaan kansalaisuuden käsitteen katsotaan myös olevan peruste sille, ettei Ruotsissa pysyvästi asuvien monikansalaisten, joiden toisena kansalaisuutena on Suomen kansalaisuus, tarvitse suorittaa Suomen asepalvelusta (Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438 7:75.1 § ja 7:76.1 § sekä HE 235/2002 vp, 58). Asepalveluksesta puhuttaessa, on kuitenkin otettava huomioon, että henkilön muuttaessa Suomeen ennen kuin hän on täyttänyt 30 ikävuotta, voidaan hänet määrätä varusmiespalvelukseen (7:76.2 §). Tällöin henkilön tehokas kansalaisuus muuttuisi Suomen kansalaisuudeksi asuinvaltion vaihdoksen perusteella.

5 KANSALAISUUDEN MENETTÄMINEN

YK:n ihmisoikeusjulistuksen 15 artiklan toisen kohdan mukaan, keneltäkään ei saa mielivaltaisesti riistää kansalaisuutta. Kansalaisuuden menettämislle tulee aina olla peruste. Samaisessa kohdassa Ihmisoikeusjulistusta todetaan myös, ettei kenenkään oikeutta vaihtaa kansalaisuuttaan saa evätä, mutta uuden kansalaisuuden saamisen edellytykseksi voidaan asettaa ehto luopua aiemmasta kansalaisuudesta. Tämän ehdon asettaminen on valtion itsensä säädeltävissä.

Suomen kansalaisuudesta voi vapautua ainoastaan sellaisissa tapauksissa, että henkilöllä on tai hän saa toisen maan kansalaisuuden (PL 1:5.2 §). Kansalaisuuden menettämisestä puhuttaessa tarkastellaan vain hakemuksia ja ilmoituksia, joiden tekemisestä on kulunut alle viisi vuotta ja jotka eivät koske isyyden kumoamista. Mikäli kansalaisuuden saamiselle on asetettu ehtoja (kuten toisesta kansalaisuudesta vapautuminen), saa asianosainen Suomen kansalaisuuden vasta, kun ehto on täytetty tai uusi päätös ilman ehtoja on annettu. (KansalaisuusL 5:33.4 §.)

Enintään viisivuotias lapsi voi menettää isänsä kautta saadun Suomen kansalaisuuden, jos isyys kumotaan tai isyyden kumoamiseen johtanut kanne nostetaan ennen lapsen viisivuotispäivää. Tällöin tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti lapsen siteitä Suomeen ja ottaa huomioon lapsen ikä. (KansalaisuusL 5:32 §.)

Suomen kansalaisuuden voi menettää antamalla viranomaiselle vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, jotka ovat olleet perusteena Suomen kansalaisuuden myöntämiselle (KansalaisuusL 5:33.1 §). Tällöin tilannetta täytyy tarkastella kokonaisvaltaisesti ja ottaa huomioon teon moitittavuuden ohella siihen liittyneet olosuhteet sekä asianosaisen siteet Suomeen (5:33.3 §). Mikäli lapsi on ollut kanssakelijana tällaisessa tapauksessa, voidaan kokonaisvaltaisen tarkastelun jälkeen tehdä päätös Suomen kansalaisuuden menettämisestä myös lapsen osalta. Tällöin on kuitenkin otettava huomioon se, ettei lapsi jää kansalaisuudettomaksi. Niinpä lapsi ei voi menettää Suomen kansalaisuuttaan, mikäli toinen vanhemmista on Suomen

kansalainen. Tarkastelussa on myös otettava huomioon lapsen ikä sekä siteet Suomeen. (5:33.2-3 §).

Aiemmin Suomen kansalaisuuden saattoi menettää, kun henkilö haki toisen valtion kansalaisuutta. Tämä johti siihen, että etenkin Ruotsissa asuu paljon entisiä Suomen kansalaisia, jotka menettivät Suomen kansalaisuutensa saadessaan Ruotsin kansalaisuuden.

5.1 Menetetyn kansalaisuuden takaisin saaminen

Kansalaisuuslain mukaan entinen Suomen kansalainen saa ilmoituksesta kansalaisuutensa takaisin (4:29 §). Perusteet kansalaisuuden takaisin saamiseksi tulevat pohjoismaisesta kansalaisuussopimuksesta, jonka kolmannen luvun viidennen artiklan mukaan jäsenvaltioilla tulee olla säännös, että sopimusvaltion kansalainen voi ilmoituksesta saada kansalaisuutensa takaisin. Ilmoitukseen oikeutetulla on ehdoton oikeus Suomen kansalaisuuteen, jos kansalaisuudelle saamiselle ilmoituksesta asetetut edellytykset täyttyvät (HE 80/2010, 4). Entinen Suomen kansalainen ei voi saada ilmoitusteitse kansalaisuuttaan takaisin, mikäli kansalaisuuden menettämisen perusteena on ollut isyyden kumoaminen, eikä silloin, jos hän on menettänyt kansalaisuutensa väärin tietojen antamisen perusteella (KansalaisuusL 4:29.2 § ja 5:32–33 §).

Muutto takaisin siihen valtioon, jonka kansalaisuus henkilöllä on aiemmin ollut, on peruste ilmoitusmenettelyyn kansalaisuuden takaisin saamiseksi (SopS 69/2012, 6 artikla 1 kappale). Edellytyksenä tälle on, että henkilöllä on ollut keskeytyksettä yksi tai useampi sopimusvaltion kansalaisuus (6 artikla 2 kappale). Suomen lainsäädäntö ei kuitenkaan aseta entiselle Suomen kansalaiselle asumisaikaedellytystä (KansalaisuusL 4:29.1 §) syksyn 2011 lakimuutoksen myötä. Näin ollen entinen Suomen kansalainen voi saada kansalaisuutensa takaisin riippumatta siitä, missä valtiossa hänellä on vakituinen koti ja asunto (HE 70/2011 vp, 5).

5.2 Lakimuutokset kansalaisuuden takaisin saamisessa

Suomen kansalaiset menettivät Suomen kansalaisuutensa saadessaan jonkin toisen maan kansalaisuuden ennen vuoden 2003 lakimuutosta. Lakimuutoksen siirtymäsäännös antoi mahdollisuuden entisille Suomen kansalaisille saada menetetty kansalaisuutensa takaisin ilmoituksella, mutta tämä ilmoitus tuli tehdä määräajan kuluessa (HE 235/2002 vp, 80). Määräaika ilmoituksen tekemiselle oli viisi vuotta, joten ilmoitus oli tehtävä 31.5.2008 mennessä. Siirtymäsäännöksen aikana ei vaadittu asumisaikaa Suomessa ja Suomen kansalaisuutta pystyivät hakemaan entisten ja nykyisten Suomen kansalaisten lapset myös sellaisissa tilanteissa, jolloin lapsilla ei ollut koskaan ollut Suomen kansalaisuutta. (HE 80/2010 vp, 10.) Määräajan kuluttua loppuun entiset Suomen kansalaiset eivät olleet enää oikeutettuja saamaan Suomen kansalaisuutta takaisin ilmoitusmenetellyllä, jos heidän vakituinen kotinsa ja asuinpaikkansa oli muualla kuin Suomessa. Vuonna 2011 vaatimus kuitenkin poistettiin, joten nykyisin entinen Suomen kansalainen voi saada ilmoituksesta Suomen kansalaisuutensa takaisin (KansalaisuusL 4:29.1 §).

Asumisaikaedellytys on ollut vuoden 2002 hallituksen esityksessä entisille Suomen kansalaisille ja toisen Pohjoismaan kansalaiselle kaksi vuotta. Asumisajan tuli olla yhtäjaksoinen ja tällöin ilmoituksen tekijän varsinaisen kodin ja asunnon tuli olla Suomessa. (HE 235/2002 vp, 22.) Huomattava ero on siinä, oliko entisen Suomen kansalaisen voimassaoleva kansalaisuus jokin muu kuin toisen Pohjoismaan kansalaisuus. Mikäli näin oli, asumisaikaedellytys Suomessa oli yhteensä kymmenen vuotta, joista vähintään kaksi ennen ilmoituksen tekoa tuli olla yhtäjaksoista asumista Suomessa. Kansalaisuuslain säädäntö oli muuttunut vuoden 2002 hallituksen esityksestä myös siten, että entisiltä Suomen kansalaisilta, jotka olivat olleet kansalaisuudeltaan keskeytyksettä toisen Pohjoismaan kansalaisia, ei vaadittu asumisaikaa Suomessa, mutta ilmoituksen tekohetkellä heidän vakituinen asuinpaikkansa tuli olla Suomessa. (HE 80/2010 vp, 19).

Nykyisin pohjoismainen kansalaisuussopimus asettaa asumisajan enimmäisvaatimukseksi seitsemän vuotta, mutta Suomessa vaaditaan viiden vuoden asumisaika toisen Pohjoismaan kansalaiselta, jolla ei aikaisemmin ole ollut Suomen kansalaisuutta. Asumisaikavaatimusta entiselle Suomen kansalaiselle ei enää ole. (HE 70/2011, 5.) Niinpä

asumisaikaa on pidennetty Pohjoismaiden kansalaisille, mutta entisten Suomen kansalaisten osalta se on poistettu kokonaan.

Kanssahakijoiden vakinaisen asuinpaikan on vaadittu vielä vuoden 2002 hallituksen esityksessä olevan Suomessa (HE 235/2002 vp, 5). Nykyisin entisen Suomen kansalaisen tekemän ilmoituksen kanssahakijoihin ei sovelleta hakijaa koskevia edellytyksiä, joten asumisaika tai – paikka vaatimusta ei ole (KansalaisuusL 8:43 §).

Lakimuutokset kansalaisuusasioissa ovat haastavia päätöksen tekijöiden kannalta, sillä kansalaisuuden saamisesta ja menettämisestä suoraan lain nojalla ratkaistaan kulloinkin voimassa olleen lain perusteella (Ulkoasiainministeriö 2011, 103).

6 VIRANOMAISVERKOSTO

Suomen kansalaista koskevien henkilötietojen käsittelyyn liittyvät tehtävät jakautuvat eri viranomaisille. Olennaista toiminnan sujuvuudelle on toimiva väestötietojärjestelmä, johon merkitään tiedot Suomen kansalaisista. Väestötietojärjestelmää käsitellään siltä osin, kun se on relevanttia tutkimuksen kannalta. Toimivaltaisia viranomaisia useimmissa kansalaisuutta tai sen rekisteröintiä koskevissa asioissa ovat Maahanmuuttovirasto eli Migri, maistraatti sekä Väestörekisterikeskus. Ulkosuomalaisia koskevissa asioissa myös Suomen edustustot maailmalla ovat tärkeä linkki ulkosuomalaisen asuinvaltion ja Suomen viranomaisten välisen yhteistyön toteutumiseksi. Ruotsissa asuvien ulkosuomalaisten asiakirjoja käsittelevät Ruotsin verotoimisto (Skatteverket) sekä Ruotsin kansalaisuusasioihin liittyen Ruotsin lääninhallitus (Länsstyrelsen). Tiedot Ruotsin viranomaisten toiminnasta ovat peräisin viranomaisten omilta internet-sivuilta ja suomennokset ovat kirjoittajan vapaata käännöstä. Tekstissä on kuitenkin mainittu olennaisten suomennettujen termien ruotsinkieliset vastineet, sillä esimerkiksi ruotsalaisesta virkatodistuksesta puhutaan viranomaiskielellä nimellä personbevis. Alaluvussa kuusi ja seitsemän on esitelty viranomaisten yhteistyötä sekä kirjausten haasteellisuutta.

6.1 Työvälineenä väestötietojärjestelmä

Maistraatti on Suomen viranomainen, joka pitää yllä väestötietojärjestelmää (jäljempänä VTJ) yhdessä Väestörekisterikeskuksen kanssa (Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista 21.8.2009/661, 4.1 §). VTJ puolestaan on valtakunnallinen perusrekisteri, joka sisältää tietoja henkilöistä, kiinteistöistä, rakennuksista ja huoneistoista sekä hallinnollisista ja muista vastaavista aluejaoista (3:1 §). Väestötietojärjestelmän käyttötarkoituksena on paitsi taata yhteiskunnan toimintojen ja tietohuollon toimivuus, myös turvata yhteiskunnan jäsenten oikeudet ja velvollisuudet (5.1 §).

Suomen kansalaiset kirjataan väestötietojärjestelmään ja heille annetaan kohteen yksilöivä tunnus (2:7.1 § k. 1-2). Ulkomaalaisten tiedot kirjataan väestötietojärjestelmään vain, jos sille on perusteltu syy, kuten yksilön oikeuksien tai velvollisuuksien toteutu-

minen (2:9.1 § k. 3). Tällainen on kyseessä esimerkiksi silloin, kun suomalaisen lapsen toinen vanhempi on ulkomaalainen ja perheen kotikunta on ulkomailla (2:17.1 § k. 3). Usein tällaisissa tapauksissa tieto lapsen vanhemmista kulkeutuu väestötietojärjestelmään viranomaisen aloitteesta ilman ulkomaan kansalaisen myötävaikutusta. Tällöin asianosaista tulee kuitenkin informoida henkilötietojen käsittelystä. (2:9.3 § ja Henkilötietolaki 22.4.1999/523 24 §.) Ulkomaan kansalaisesta, joka ei asu Suomessa voidaan kirjata täydellinen nimi, sukupuoli, henkilötunnus sekä muut viranomaisen maistraatille ilmoittamat tarpeelliset tiedot (VNA väestötietojärjestelmästä 1.3.2010/128, 20.3 §).

Henkilötunnus annetaan henkilölle silloin, kun hänet kirjataan väestötietojärjestelmään. Henkilötunnus on yksilöllinen ja sen antamisesta vastaa Väestörekisterikeskus (Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista, 2:11 §). Mikäli henkilötunnusta on tarpeen muuttaa tai korjata, on toimivaltainen viranomainen maistraatti (2:12.1 §). Järjestelmän tietoihin tallennetaan henkilöstä muun muassa nimi, syntymäaika ja kansalaisuus (2:13 §). Kansalaisuudesta kirjataan tiedot henkilön Suomen ja ulkomaan kansalaisuudesta. Mikäli kyseessä on suomalainen monikansalainen, kirjataan myös tieto siitä, onko hän säilyttänyt kansalaisuutensa täyttäessään 22 vuotta. Kansalaisuusaseman muutoksista kirjataan kansalaisuuden saamis- ja päättymispäivä. Syntyperäisen Suomen kansalaisen kansalaisuuden saamispäivä on sama kuin syntymäpäivä, joten päivämäärää ei kirjata erikseen. (VNA väestötietojärjestelmästä, 13 §.) Sen sijaan väestötietojärjestelmään tehdään merkintä, joka kertoo henkilön saaneen kansalaisuutensa syntymänsä perusteella. Näin ollen kansalaisuuden kirjaamispäivä ei välttämättä ole sama kuin kansalaisuuden saamispäivä. (Lunabba 20.3.2013, haastattelu).

Väestötietojärjestelmän henkilötietoja pidetään julkisesti luotettavina. Niiden katsotaan siis olevan oikein, ellei toisin osoiteta (Laki Väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista 2:18 §). Väestötietojärjestelmän tiedot tulee varmistaa oikeiksi, mikäli ne perustuvat ulkomaalaiseen asiakirjaan. Oikeaksi todentaminen tapahtuu kirjaamalla tiedot asiakirjan alkuperäiskappaleen perusteella. Toinen menettelytapa on käyttää oikeaksi todennettua jäljennöstä. Tieto katsotaan myös oikeaksi, mikäli se on aiemmin todettu suomalaisessa tuomioistuim- tai hallintomenettelyssä. Asiakirjan on siis oltava laillistettu ja siihen tulee liittää asiakirjan myöntäneen valtion toimivaltaisen viranomaisen todistus asiakirjan alkuperästä. Tästä menettelystä voidaan poiketa, jos

tapauksessa voidaan soveltaa Suomea sitovaa kansainvälistä sopimusta. Ulkomaalainen asiakirja tulee laillistaa ja kääntää joko suomen tai ruotsin kielelle. Näistä toiminnoista on vastuullinen asiakirjan esittäjä – ei sen laatija. Maistraatti voi pyytää virka-apua esimerkiksi ulkoasiainhallinnolta jonkin asiakirjan aitouden ja luotettavuuden arvioinnissa. (2:19.1 §.) Väestötietojärjestelmän tietojen luotettavuuden takaamiseksi tietoja tarkastetaan säännöllisesti Väestörekisterikeskuksen toimesta (2:19.2 §).

Pääsääntöisesti VTJ:n henkilötiedot säilytetään pysyvästi (2:20.1 §). Tietoja ylläpitää se maistraatti, jonka toimialueen tiedoista on kysymys. Maistraatti tai Väestörekisterikeskus voi lisätä, muuttaa tai korjata rekisterimerkintöjä. (2:21.1 §.) Valtioneuvoston asetuksella on kuitenkin mahdollista siirtää tiedon tallettamista koskevaa toimivaltaa rekisterihallinnon viranomaisten välillä, jos toimenpide parantaa palvelujen tehokkuutta, tietosisällön laatua tai toiminnan tehokkuutta. Myös alueellisesti tasaisempi työnjako voi olla perusteena tällaiselle menettelylle. Asiasta on aina kuultava Väestörekisterikeskusta, sekä niitä maistraatteja, joita asia koskee. (2:21.2 §.) Muita Väestötietojärjestelmän toimivaltaisia viranomaisia ovat Maahanmuuttovirasto ja Verohallinto. Nämä ovat toimivaltaisia ulkomaan kansalaisia koskevissa asioissa. Maahanmuuttovirasto toimittaa tiedot eteenpäin maistraatille, joka tekee kirjaukset. Verohallinto puolestaan voi itsenäisesti päättää ulkomaan kansalaista koskevien tietojen tallentamisesta (2:22.1-2 §).

Väestötietojärjestelmään kirjatulla henkilöllä, etenkin Suomen kansalaisilla, on velvollisuus ilmoittaa tiedoissaan tapahtuneet muutokset tai lisäykset rekisteröintiviranomaiselle (3:25.1 §). Tällainen tilanne on kyseessä esimerkiksi silloin, kun ulkomailla asuva Suomen kansalainen saa lapsen. Suomen kansalaiset voivat toimittaa tiedot syntymästä, avioliitosta tai kuolemasta Suomen edustustoon, joka on velvollinen tarkastamaan asiakirjojen alkuperäisyyden ja luotettavuuden. Edustusto toimittaa asiakirjat eteenpäin maistraatille, joka suorittaa merkinnät väestötietojärjestelmään. (VNA väestötietojärjestelmästä, 34 §.)

6.2 Maistraatti ja Väestörekisterikeskus

Maistraatti ja Väestörekisterikeskus ovat molemmat rekisteröintiviranomaisia, joiden pääasiallinen tehtävä on väestötietojärjestelmän ylläpito. Niillä on oikeus saada tietoja

Suomen kansalaisista salassapitosäännösten estämättä väestötietojärjestelmän ylläpitoa varten (Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista, 3:23.1 §). Esimerkiksi ulkoasiainministeriö, ja täten myös Suomen ulkomaan edustusto, on velvollinen antamaan ulkomaan viranomaisen sille toimittamat väestötietojärjestelmään kirjattavat tiedot ulkomailla asuvasta Suomen kansalaisesta maistraatille (3:23.1 § k. 10). Rekisterinpitäjän tulee tarkistaa tietojen ilmoittajan luotettavuus ennen tietojen kirjaamista järjestelmään. Tiedot tulee tallentaa ilman aiheetonta viivytystä. (3:26.2 §). Kuitenkin vastuu tietojen luotettavuudesta ja niiden pysymisestä ajan tasalla on ilmoittajalla (3:27 §).

Väestörekisterikeskus (VRK) ylläpitää väestötietojärjestelmän tietopalveluja ja varmennepalveluja (VRK 2006a, hakupäivä 4.7.2012). Väestörekisterikeskuksen tehtäviin kuuluu myös osoitetietojen ylläpito. VRK on mukana perustietovarantojaostossa, jonka tarkoituksena on löytää kehittämiskohteita ja luoda uusia toimintatapoja, jotta toiminta olisi entistä tehokkaampaa (VRK 2006b, hakupäivä 4.7.2012).

Maistraatti merkitsee Suomen kansalaisuuden väestötietojärjestelmään saatuaan tiedon lapsen syntymästä. Valtioneuvoston asetusta väestötietojärjestelmästä (25.2.2010/128) on muutettu hiljattain. Muutos astui voimaan 1.3.2013 ja sen myötä maistraatin toimivaltaa on uudelleenjärjestelty eräissä väestötietojärjestelmän ylläpitoa koskevissa tehtävissä. Länsi-Suomen maistraatti, Pohjois-Suomen maistraatti sekä Sisä-Suomen maistraatti ovat toimivaltaisia ulkomaan kansalaisten tietojen tallettamisessa väestötietojärjestelmään niissä tapauksissa, joissa tiedot talletetaan viranomaisen aloitteesta ilman ulkomaan kansalaisen myötävaikutusta. Länsi-Suomen maistraatti toimii yhteysmaistraattina ulkomailla asuvien Suomen kansalaisten henkilötietojen ylläpitoon liittyvissä asioissa ja vastaa tietojen ylläpitoon liittyvästä selvittelystä. Näihin tietoihin liittyvät lisäykset, muutokset ja korjaukset tallennetaan väestötietojärjestelmään Länsi-Suomen maistraatin toimesta. (VNA väestötietojärjestelmästä, 5:44.1 § k. 1-2.)

Länsi-Suomen maistraatin Pietarsaaren yksikkö vastaanottaa Suomen ulkomaan edustustojen lähettämät lapsia koskevat syntymäilmoitukset. Kun kyse on Ruotsissa syntyneestä Suomen kansalaisen lapsesta, on tämä syntymäilmoitus käytännössä lapsen ruotsalainen virkatodistus eli personbevis. Virkatodistuksesta käy ilmi lapsen nimi, syntymäaika, kansalaisuus ja vanhempien tiedot. Maistraatti kirjaa lasta koskevat tiedot väes-

tötietojärjestelmään ja tulostaa järjestelmästä otteen, jossa näkyy lapsen nimi, kansalaisuus, henkilötunnus ja muut olennaiset tiedot. Tämä ote lähetetään lapsen vanhemmille, mikäli heidän osoitteensa on tiedossa. Lapsia koskevat kirjaukset pyritään tekemään ilmoituksen saapumista seuraavana päivänä. (Lunabba 20.3.2013, haastattelu.)

Mikäli Ruotsissa asuvat Suomen kansalaiset ovat itse yhteydessä maistraattiin tietojensa päivittämisestä, heille kerrotaan, että tietojen pitäisi kulkeutua Suomeen viranomaisteitse valtiosopimuksen perusteella. Tämä ei kuitenkaan poissulje mahdollisuutta lähettää itse omia tietojaan koskevia muutoksia Suomen maistraatille. Esimerkiksi osoitetiedot on helppo ilmoittaa maistraatin internet-sivuilla löytyvällä lomakkeella. Muista muutoksista maistraatti tarvitsee Skatteverketin virkatodistuksen. Yleensä tällöin asiat hoidetaan Tukholman edustuston kautta, joka lähettää dokumentit eteenpäin Suomen maistraattiin Pietarsaaren yksikköön. (Lunabba 20.3.2013, haastattelu.)

Aiemmin maistraatit eivät saaneet tietoa ulkomailla syntyvästä Suomen kansalaiset lapsesta lähtökohtaisesti muutoin kuin huoltajan ilmoituksen perusteella. (Ulkoasiainministeriö 2011, 105.) Uusimman ohjeistuksen mukaan maistraatilla on käytössään tarvittaessa myös Mirgin maatietokanta, josta voidaan tarvittaessa hakea tietoa tietyn maan kansalaisuuslainsäädännöstä. Ruotsissa syntyvät Suomen kansalaisten lapset ovat siinä mielessä edullisessa asemassa, että Skatteverket lähettää syntymäilmoitukset suoraan Tukholman edustustoon, joka toimittaa ne eteenpäin Suomeen Länsi-Suomen maistraatin Pietarsaaren yksikköön. (Koskinen 20.3.2013, haastattelu.) Lapsen Suomen kansalaisuus tulee siis näin ollen kirjatuksi väestötietojärjestelmään. (Lunabba 20.3.2013, haastattelu.)

Maistraatin tehtäviin kuuluu myös lähettää Suomen kansalaisuuden säilyttämistä 22-vuotiaana koskeva tiedote sellaisille 18 vuotta täyttävälle monikansalaisille, joiden kotikunta on muualla kuin Suomessa. Käytännössä tämä tiedote lähetetään, jos väestötietojärjestelmästä löytyy henkilön vakituinen osoite. Väestörekisterikeskus poimii osoitteen väestötietojärjestelmästä, mutta maistraatti vastaa tiedotteen lähettämisestä. Tällä hetkellä maistraatti ei yritä selvittää osoitetta, jos sitä ei ole VTJ:ssä. (Lunabba 20.3.2013, haastattelu.)

Pohjois-Suomen maistraatti vastaa nuoren henkilön kansalaisuuden säilyttämiseen ja menettämiseen liittyvästä selvittelystä ja asiaa koskevien merkintöjen tekemisestä väestötietojärjestelmään, sekä merkinnöistä ilmoittamisesta asianosaiselle (VNA väestötietojärjestelmästä 5:44.1 § k. 5).

6.3 Maahanmuuttovirasto

Kansalaisuuslain 1:3.1 §:n mukaan Maahanmuuttovirasto (jäljempänä Migri) on viranomainen, jolla on valta päättää Suomen kansalaisuuden saamisesta, säilyttämisestä ja menettämisestä sekä kansalaisuusaseman määrittämisestä. Migrillä on lainmukainen oikeus määrittää kansalaisuusilmoituksessa sekä –hakemuksessa käytettävien lomakkeiden kaavat (1:3.2 §). Migri on aiemmin toiminut nimellä Ulkomaalaisvirasto, mutta nimi muutettiin vuonna 2008 vastaamaan paremmin Migrin tehtäviä. Suomen kansalaisuusasioiden lisäksi Migrissä käsitellään maahantuloon, maassa oleskeluun ja pakolaisuuteen liittyviä asioita ja toteutetaan maahanmuuttopolitiikkaa. (Maahanmuuttovirasto 2012c, hakupäivä 4.6.2012).

Maahanmuuttoviraston tehtäviin kuuluu laatia tiedote kansalaisuuden säilyttämisestä tai sen menettämisen uhasta. Tiedote on kohdennettu sellaisille monikansalaisille, joiden kotikunta viimeisten seitsemän vuoden aikana on ollut muualla kuin Suomessa. Tiedotteessa ohjeistetaan, kuinka henkilön tulisi toimia, jotta hän säilyttäisi Suomen kansalaisuutensa 22 vuotta täyttäessään. (KansalaisuusL 7:37 §.) Mikäli kotikunta on ollut Suomessa viimeisten seitsemän vuoden tai tätä pidemmän ajan, ei tiedotetta tarvitse lähettää, sillä silloin henkilö ei ole vaarassa menettää kansalaisuuttaan riittävän yhteyden puuttumisen takia, kuten luvussa 4.4 kerrottiin.

6.4 Suomen suurlähetystö, Tukholma

Suomen suurlähetystön konsuliasiainyksikön toimintaa Tukholmassa ohjaa konsulipalvelulaki (22.4.1999/498). Konsuliasiainyksikkö eli konsulaatti palvelee Suomen kansalaisia ja Suomessa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia Suomen viranomaisiin liittyvissä asioissa (Suomen suurlähetystö, Tukholma 2012b, hakupäivä 5.3.2013).

Edustuston yksi keskeisimpiä kansalaisuusasioihin liittyviä tehtäviä on ottaa vastaan kirjallisia ilmoituksia alle 22-vuotiailta Suomen kansalaisilta, jotka haluavat säilyttää Suomen kansalaisuuden (KansalaisuusL 5:34.2 § k. 3a). Saatuaan tällaisen ilmoituksen, edustusto ilmoittaa sen maistraattiin, joka merkitsee tiedon väestötietojärjestelmään. Ilmoitus maistraatille tehdään myös silloin, kun edustustossa myönnetään passi täysi-ikäiselle, mutta alle 22-vuotiaalle Suomen kansalaiselle, jolla on Suomen kansalaisuuden lisäksi myös jonkin toisen maan kansalaisuus. (6:40.3 §.) Nämä tapaukset tulee ilmoittaa väestötietojärjestelmään, sillä ne ovat osoitus riittävästä yhteydestä Suomeen, jolloin Maahanmuuttoviraston ei tarvitse lähettää näille henkilöille erillistä selvityspyyntöä heidän täyttäessään 22 vuotta.

Konsuliasianhoitaja Koskinen kertoo, että edustusto ohjeistaa nuoria monikansalaisia puhelimitse ja sähköpostitse, kuinka tulisi toimia, jotta Suomen kansalaisuus säilyy heidän täyttäessään 22 vuotta. Nämä henkilöt soittavat usein oma-aloitteisesti edustustoon ohjeiden saamiseksi, kun he ovat vastaanottaneet kirjeen maistraatilta, jossa kerrotaan uhasta menettää Suomen kansalaisuus. Edustusto ohjeistaa yleensä laatimaan vapaamuotoisen kirjeen, jossa henkilö tuo ilmi tahtonsa säilyttää Suomen kansalaisuus tai vaihtoehtoisesti nämä henkilöt ohjataan hakemaan Suomen passia. Ilmoitukset Suomen kansalaisuuden säilyttämisen halusta kopioidaan ja kopiot säilytetään edustustossa, niille varatussa arkistossa. Alkuperäinen kirje puolestaan toimitetaan maistraatin Pietarsaaren yksikköön. Mikäli nuori henkilö on tullut hakemaan passia edustustosta, otetaan passipäätöksestä kopio, joka lähetetään tiedoksi Pietarsaaren maistraattiin. (Koskinen 20.3.2013, haastattelu.)

Edustusto myös vastaanottaa ulkomailla, tässä tapauksessa Ruotsissa, vireille pannut kansalaisuusilmoitukset sekä hakemukset Suomen kansalaisuudesta vapautumiseksi ja lähettää ilmoitukset eteenpäin Migrille ratkaistavaksi. Edustuston velvollisuus on tarkastaa hakijan henkilöllisyys sekä nuorilta passihakijoilta että kansalaisuusilmoituksen ja kansalaisuudesta vapautumishakemusta jättäviltä. Mikäli asianratkaisuun tarvitaan lisäselvityksiä, pyytää edustusto ne hakijalta. (KansalaisuusL 8:44 §, 8:46.3 § ja 50 § momentit 1-2.)

Maahanmuuttovirastolle annettavien asiakirjojen tulee olla alkuperäisiä tai luotettavasti oikeaksi todistettuja, joten edustuston tulee kiinnittää huomiota asiakirjojen laatuun

(KansalaisuusL 8:47 § ja VNA väestötietojärjestelmästä, 34 §, 4). Edustuston tehtäviin kuuluu myös ilmoittaa Maahanmuuttovirastolle tiedot sellaisista henkilöistä, jotka ovat ennen 1.6.2003 saaneet vieraan valtion kansalaisuuden hakemuksesta tai siihen verrattavalla tavalla. 1.6.2003 jälkeen vieraan kansalaisuuden saaneen henkilön kansalaisuus ilmoitetaan väestötietojärjestelmään. (Ulkoasiainministeriö 2011, 104.) Tämä tehdään siksi, että henkilö on voinut menettää Suomen kansalaisuutensa toisen valtion kansalaisuuden saadessaan.

Tukholman edustusto vastaanottaa Suomen kansalaisia koskevia tietoja Ruotsin väestötiedoista vastaavalta viranomaiselta, Skatteverketiltä, joka on velvollinen toimittamaan edustustolle dokumentit Suomen kansalaisen avioliitosta, avioerosta, kuolemasta ja syntymästä. Asiakirjat tulevat postitse Skatteverketistä. Ihmisten toimittaessa itse näitä ilmoituksia, niihin pyydetään liitteeksi Skatteverketin virkatodistus, josta sama asia käy ilmi, mutta viranomaistietona. Nämä asiakirjat edustusto lähettää edelleen Pietarsaaren maistraattiin. Tämän lisäksi lasten rekisteröintiä usein seurataan, ja varmistetaan, että tiedot ovat tulleet oikein Suomen väestötietojärjestelmään. (Koskinen 20.3.2013, haastattelu.)

Suomen kansalaisen saadessa lapsen Ruotsissa, on Skatteverket velvollinen ilmoittamaan siitä edustustolle. Usein myös vanhemmat soittavat lapsen synnyttyä edustustoon ja kysyvät, miten pitäisi toimia. Tällaisia ilmoituksia lapsen syntymästä tulee edustustoon viikoittain. Tukholman edustusto ohjeistaa vanhempia lähettämään edustustoon lapsen ruotsalaisen virkatodistuksen, josta käy ilmi lapsen, äidin ja isän tiedot. Edustusto lähettää lapsia koskevat syntymätodistukset ja ruotsalaiset virkatodistukset Länsi-Suomen maistraatin Pietarsaaren yksikölle. Syntymätodistuksen tulee olla alkuperäinen. Mikäli syntymätodistusta ei ole saatu suoraan viranomaiselta, tulee huoltajan tehdä syntymäilmoitus. Ilmoitukseen liitetään syntymätodistus ja ilmoitus todennetaan oikeaksi edustuston leimalla. (Ulkoasiainministeriö 2011, 106.) Käytännössä ruotsalainen virkatodistus eli personbevis toimii syntymätodistuksena (Lunabba 20.3.2013, haastattelu).

Edustusto on vastuussa siitä, että sen eteenpäin toimittamat tiedot ovat luotettavia. Luotettavuus ja asiakirjojen alkuperäisyys varmistetaan siten, että Skatteverketistä tulevien dokumenttien tulee olla Skatteverketin omalle paperille tulostettuja ja niiden tulee olla varustettu Skatteverketin leimalla sekä virkailijan nimellä. Mikäli ilmoitus vaikuttaa

jollain tapaa epäilyttävältä, soitetaan edustustosta allekirjoittaneelle viranomaiselle ja varmistetaan, että tiedot ovat oikein. Jos dokumentteja pyydetään Skatteverketistä faksite, niihin pyydetään Skatteverketin leima ja virkailijan allekirjoitus. (Koskinen 20.3.2013, haastattelu.)

Edustusto varmistaa asiakkaittensa henkilöllisyyden mieluiten Suomen passista. Asiakkaan tuleekin varautua esittämään virallinen henkilöllisyystodistus asioidessaan konsulaatissa. Viralliseksi henkilöllisyystodistukseksi kelpaa myös Ruotsin passi, etenkin niissä tilanteissa, kun asiakkaana on entinen Suomen kansalainen. Myös viranomaisen myöntämä henkilökortti ja ruotsalainen ajokortti ovat päteviä henkilöllisyystodistuksia. Suomalaista ajokorttia sen sijaan edustusto ei sellaisenaan voi hyväksyä henkilöllisyystodistuksena, mutta se tukee toki henkilöllisyyden tunnistamista, mikäli henkilöllä ei mitään muuta henkilöllisyystodistusta ole. (Koskinen 20.3.2013, haastattelu.) Suomen poliisi onkin erikseen linjannut internetsivuillaan, ettei ajokortti ole virallinen henkilöllisyystodistus (Poliisi, hakupäivä 4.4.2013).

6.5 Skatteverket ja Länsstyrelsen

Ruotsissa Skatteverket on Suomen maistraattia vastaava viranomainen, joka huolehtii Ruotsin väestötietojärjestelmän (folkbokföring) ylläpidosta. Monet yksilön oikeudet ovat riippuvaisia siitä, että henkilön tiedot on kirjattu järjestelmään (folkbokföringsdatabas). (Skatteverket 2012a, hakupäivä 9.7.2012.) Kun henkilö kirjataan järjestelmään, hän saa käyttöönsä Suomen henkilöturvattunnusta vastaavan henkilönumeron (personnummer) (Skatteverket 2012b, hakupäivä 10.7.2012). Ruotsin väestötietojärjestelmään tallennetaan muun muassa tiedot henkilön kansalaisuudesta. Kun lapsi rekisteröidään järjestelmään, tekee Skatteverket määrittäksen lapsen kansalaisuudesta. Jos henkilö on Ruotsin kansalainen, tehdään rekisteriin merkintä vain Ruotsin kansalaisuudesta, vaikka henkilöllä olisi myös muita kansalaisuuksia. (Skatteverket 2012c, hakupäivä 17.7.2012). Esimerkiksi monilla ruotsinsuomalaisilla on Skatteverketiltä saatavasta virkatodistuksesta nähtävissä vain Ruotsin kansalaisuus, vaikka henkilöllä olisi sekä Ruotsin että Suomen kansalaisuus. Mikäli henkilö ei ole Ruotsin kansalainen lainkaan, merkitään kaikki hänen ulkomaiset kansalaisuutensa (Skatteverket 2012c, hakupäivä 17.7.2012).

Toisin kuin Suomen väestötietojärjestelmä, Ruotsin tietokannan tiedot ovat sääntöjen mukaan lähtökohtaisesti julkisia. Tätä julkisuutta ohjaa Julkisuus- ja salassapitolaki (Offentlig- och sekretesslag 20.5.2009/400). (Skatteverket 2012c, hakupäivä 17.7.2012.) Suurin osa järjestelmään tallennettavista tiedoista tulee Skatteverketille muiden viranomaisten kautta (Skatteverket 2012a, hakupäivä 17.7.2012). Skatteverket ilmoittaa Tukholman suurlähetystöön Suomen kansalaisen tietojen muutoksista. Tällaisia tiedotettavia muutoksia ovat avioliitto, lapsen syntymä, avioero ja kuolema. Skatteverket tulostaa Ruotsin väestötietojärjestelmästä henkilön virkatodistuksen (personbevis), josta käy ilmi muuttuneet tiedot. (Koskinen 20.3.2013, haastattelu.)

Länsstyrelsen eli lääninhallitus on Ruotsin valtion viranomainen, jonka tehtävä on toimia kestäväen kehityksen aikaansaamiseksi läänissä (Länsstyrelsen 2012a, hakupäivä 17.7.2012). Suomessa ei ole enää vuoden 2010 uudistuksen jälkeen ollut lääninhallituk- sia, vaan niille kuuluvia tehtäviä hoitavat nykyään aluehallintovirastot sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (Lääninhallitus 2012, hakupäivä 17.7.2012). Länsstyrelsen ottaa vastaan Pohjoismaiden kansalaisten Ruotsin kansalaisuutta koskevat kansalaisuusilmoitukset. Muiden kuin pohjoismaalaisten tulee hakea Ruotsin kansalaisuutta Ruotsin Maahanmuuttovirastolta (Migrationsverket). (Länsstyrelsen 2012b, hakupäivä 17.7.2012 ja Skatteverket 2012b, hakupäivä 17.7.2012). Länsstyrelsen on se viranomai- nen, johon Tukholman edustusto on yhteydessä, kun selvitetään Ruotsin kansalaisuuden saamispäivää tapauksissa, kun Skatteverketin tiedoista ei ole tätä ajankohtaa löytynyt. Näin käy usein tapauksissa, kun selvitetään Ruotsin kansalaisuuden saamispäivää, kun kansalaisuus on saatu 50-, 60- tai 70-luvulla, jolloin arkistointijärjestelmä oli hyvin toi- senlainen kuin tänä päivänä. Kansalaisuuden saamispäivällä on suuri merkitys kansalai- suusilmoituksen tekemisessä. Länsstyrelsenillä on arkistoituna lähes kaikki kansalai- suuspäätökset ja ne löytyvät joko länsarkivetista tai vaihtoehtoisesti stadsarkivetista riippuen henkilön silloisesta asuinpaikkakunnasta. (Koskinen 20.3.2013, haastattelu.)

6.6 Käsi kädessä vai köydenvetoa?

Viranomaisten välinen yhteistyö on hallinnollisesti varsin mielenkiintoisesti järjestetty, sillä Migri, maistraatti ja edustusto toimivat kaikki eri ministeriöiden hallinnon alla. Migri kuuluu sisäasiainministeriön hallintoon, sillä sisäasiainministeriö on vastuussa

maahanmuuttopolitiikan, sekä maahanmuuttoa ja kansalaisuutta koskevan lainsäädännön valmistelusta. Sisäasiainministeriö edustaa Suomea maahanmuuttoasioissa Euroopan unionissa ja kansainvälisessä yhteistyössä. (Sisäasiainministeriö 2013a, hakupäivä 9.4.2013.) Maistraatti, paikallishallinnon viranomaisena, puolestaan kuuluu valtiovarainministeriön hallinnon alle samoin kuin Väestörekisterikeskus (Valtiovarainministeriö 2013a, hakupäivä 9.4.2013 ja Väestörekisterikeskus 2013, hakupäivä 9.4.2013). Edustustot taas ovat hallinnoltaan ulkoasiainministeriön alaa (Ulkoasiainministeriö 2013, hakupäivä 9.4.2013). Vaikkakin viranomaiset toimivat siis eri hallinnonalojen alla, on niiden yhteistyö pyritty varmistamaan valtioneuvoston asetuksella kansalaisuudesta, jonka kahdeksannen pykälän mukaan Maahanmuuttovirasto, Väestörekisterikeskus, maistraatit, poliisi, rajavartiolaitos, Pääesikunta, siviilipalveluskeskus, ulkoasiainministeriö sekä edustustot sopivat yhteistyön järjestämisestä asioissa, jotka koskevat toimien tarkoituksenmukaista yhteensovittamista ja tiedonvälitystä Suomen kansalaisuutta koskevilla asioilla.

Ulkoasiainministeriön sisäisen ohjeen mukaan tulevaisuudessa lomakkeiden postittaminen pyritään korvaamaan sähköisellä käsittelyllä (Ulkoasiainministeriö 2011, 104). Kansalaisuuslaki hyväksyy jo asiakirjojen toimittamisen sähköisessä muodossa (KansalaisuusL 8:47.3 §). Maahanmuuttovirasto on aloittanut sähköisten kansalaisuushakemusten vastaanottamisen lokakuussa 2012. Heidän suunnitelmissaan on laajentaa sähköistä asiointia myös kansalaisuusilmoituksiin vuoden 2013 aikana. (Suutari 19.3.2013, sähköpostikysely.) Edustuston näkökulmaa edustava Koskinen totesi kannattavansa sähköiseen menettelyyn siirtymistä, sillä se nopeuttaisi asioiden etenemistä huomattavasti. Joskin hän mainitsi myös, että sähköisen asioinnin yleistyessä tulisi huolehtia siitä, että työvälineet saatetaan myöskin sille tasolle, jota sähköisen asioinnin toteuttaminen vaatii. (Koskinen 20.3.2013, haastattelu.) Länsi-Suomen Maistraatin edustaja Lunabba puolestaan totesi, että he voivat ottaa sähköisen asioinnin käyttöön koska vain, mutta asiasta ei ole käyty keskustelua suurlähetystön kanssa (Lunabba 15.4.2013, sähköpostiviesti).

Yhteistyö Maahanmuuttoviraston ja edustuston välillä koostuu Suomen kansalaisten osalta pitkälti entisten Suomen kansalaisten kansalaisuusilmoitusten käsittelystä, kansalaisuusaseman määrittämisestä sekä harvemmin esiin tulevissa Suomen kansalaisuudesta vapautumisen käsittelystä. Viime aikoina kansalaisuusaseman määrittä-

määrä on ollut kasvussa. Edustusto pyytää Migriä määrittämään henkilön kansalaisuus- aseman sellaisissa tilanteissa, kun henkilön kansalaisuus väestötietojärjestelmässä on kyseenalainen tai ristiriitainen henkilön kertoman kanssa. Yhteistyötä Migrin kanssa tosin tehdään paljon myös muissa asioissa, mutta ne koskevat usein Suomen kansalaisuuden hakemista sekä oleskelulupia, ja ne rajautuvat tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Maistraatin kanssa puolestaan ollaan paljon tekemisissä, sillä rekisteröintiasioita on paljon. Pelkästään vuonna 2012 edustustoon tuli 381 ilmoitusta Suomen kansalaisen lapsen syntymästä. Näistä 327 kappaletta oli Skatteverketin lähettämiä virkatodistuksia ja 54 lapsen huoltajan lähettämiä rekisteröintipyyntöjä, joista Skatteverketiltä ei ollut tullut ilmoitusta. (Koskinen 20.3.2013, haastattelu.)

Konsuliasiainhoitaja Koskisen haastattelussa tuli esiin, että lapsia koskevat kansalaisuuskäytännöt ja nimien rekisteröinnit eivät aina suju ongelmitta, vaan lapsen nimi voi olla erilainen kuin virkatodistuksessa ja kansalaisuuksista toinen voi puuttua kokonaan. Usein tämä puuttuva kansalaisuus on ruotsin kansalaisuus, jonka puuttuminen voi aiheuttaa todella ikäviä väärinkäsityksiä myöhemmin asevelvollisuusasioissa. Kaksoiskansalaisten ei tarvitse suorittaa ase- tai siviilipalvelusta Suomessa, jos henkilön tehokas kansalaisuus on muu kuin Suomen kansalaisuus, mutta Suomen kansalaisten täytyy. Näin ollen puuttuva Ruotsin kansalaisuuden kirjaus voi aiheuttaa sen, että puolustusvoimat on yhteydessä henkilöön. (Koskinen 20.3.2013, haastattelu.) Maistraatissa puolestaan ei tiedostettu tällaista ongelmaa vaan koettiin, että lasten rekisteröinnit sujuvat pääsääntöisesti ongelmitta. (Lunabba 20.3.2013, haastattelu.) Myöhemmin Lunabba täydensi, että ruotsinkielisten nimien kirjoitusasussa voi joskus ilmetä virheellisyyksiä (Lunabba 7.8.2013, puhelinkeskustelu).

Rekisteröintien virheettömyyden edistämiseksi esitin idean siitä, että Tukholman edustusto lisittäisi väestötietojärjestelmän toimivaltaisiin tiedon lisääjiin. Koskisen mukaan tämä nopeuttaisi toimintaa ja helpottaisi hänen työtään, vaikka hän osoittaakin epäilyksensä idean konkreettisesta toteuttamisesta. Koskinen ei tätä ideaa koskien pysty esittämään edustuston virallista kantaa, sillä ulkoasiainministeriöstä ohjeistaa työtehtävien vähentämisestä. Toisaalta Koskinen kokee, ettei lasten rekisteröinti suinkaan lisääisi työtaakkaa, vaan vähentäisi sitä, kun asiat hoituisivat sutjakammin. Esimerkkitapauksiksi hän mainitsee Ruotsissa syntyneiden Suomen kansalaisten lasten rekisteröinnin

sekä kansalaisuusaseman korjaamisen eli kansalaisuuden tai kansalaisuuksien päivittämisen ajan tasalle. (Koskinen 20.3.2013, haastattelu.)

Länsi-Suomen maistraatin edustaja Lunabba puolestaan ilmaisi epäilyksensä siitä, toisiko Tukholman edustuston lisääminen väestötietojärjestelmän toimivaltaisiin tiedon lisääjiin lisäarvoa toiminnalle. Hänen mukaansa kyseinen toimi kuuluu maistraatille ja hän huomautti, että Suomen viranomaisistakin vain tuomioistuimilla ja Maahanmuuttovirastolla on ylläpito-oikeudet väestötietojärjestelmään maistraatin ja VRK:n ohella. Hän ilmaisi huolensa myös siitä, kuinka edustuston henkilökunta saataisiin koulutettua, kun henkilöstön vaihtuvuus edustustoissa on suurta. Lunabban mukaan tiedot voi hyvin tallentaa Suomesta käsin, eikä hän näe tarpeelliseksi Tukholman edustuston lisäämistä väestötietojärjestelmän toimivaltaisiin tiedon lisääjiin. (Lunabba 20.3.2013, haastattelu.)

6.7 Haasteet kirjauksissa

Ruotsinsuomalaiset ovat siinä mielessä edullisessa asemassa, että ruotsinkieliset asiakirjat kelpaavat usein sellaisenaan Suomen viranomaisille ruotsin ollessa toinen Suomen virallisista kielistä (Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista 2:19.2 §). Sen sijaan yksi selkeä haaste tulee vastaan Skatteverketin tavassa rekisteröidä monikansalaisten kansalaisuuksista ainoastaan Ruotsin kansalaisuus. Tällöin sellaisten monikansalaisten, joiden toinen kansalaisuus on Ruotsi ja toinen Suomi, tiedoissa tapahtuneita muutoksia ei automaattisesti lähetetä viranomaisteitse tiedoksi Suomeen. (Lunabba 20.3.2013, haastattelu.) Toiminta on ymmärrettävää, sillä Skatteverket ei voi tietää henkilön Suomen kansalaisuudesta, kun sitä ei ole kirjattu Ruotsin henkilötietojärjestelmään. Tämä kuitenkin aiheuttaa sen, että Ruotsissa asuvien monikansalaisten tiedot ovat usein puutteelliset Suomen väestötietojärjestelmässä etenkin osoitteen osalta. Vakinaisen osoitteen puuttuminen väestötietojärjestelmästä aiheuttaa puolestaan sen, ettei asianosaiselle voida lähettää tiedotteita. Tällöin voi tulla vastaan tilanteita, joissa Suomen ja Ruotsin kansalainen menettää Suomen kansalaisuutensa 22-vuotiaana. Toki hänellä on oikeus saada tämä kansalaisuus myöhemmin takaisin, mutta ymmärrettävästi tästä aiheutuu ylimääräistä työtä viranomaisille. (Lunabba 20.3.2013, haastattelu.)

Lapsia koskevien kirjausten osalta Tukholman edustustossa oli havaittu puutteita lasten nimiä ja kansalaisuuksia koskevissa rekisteröinneissä. Näitä rekisteröintejä seurataan edustustossa ja kun puutteellisuudet huomataan, maistraattia pyydetään oikaisemaan ne. Mikäli lapsen nimi rekisteröidään personbevisistä poikkeavalla tavalla Suomen väestötietojärjestelmään, voi se olla hetkellinen este lapsen oikeudelle saada suomalainen passi. Usein nämä nimivirheet tulevat esiin vasta passia haettaessa, jolloin passihakemusta ei voida vastaanottaa edustustossa ennen kuin hakijan nimi on korjattu väestötietojärjestelmässä yhteneväksi personbevisin kanssa. (Koskinen 20.3.2013, haastattelu.)

Länsi-Suomen maistraatin edustaja Lunabba ei kokenut tällaisia kirjausvirheitä juurikaan tapahtuvan. Lähinnä ruotsinkieliset nimet ovat osoittautuneet haastaviksi kirjata. Hän toi haastattelussa esiin sen, että mikäli lapsen rekisteröinti Suomen väestötietojärjestelmään sujuu hieman hitaammalla aikataululla, ei se kuitenkaan heikentäisi lapsen oikeutta saada passi, sillä kaksoiskansalaisuuden omaavat lapset pystyvät hakemaan Ruotsin passia. (Lunabba 20.3.2013, haastattelu.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kansalaisuudesta puhuttaessa on kyse paljon suuremmasta ilmiöstä, kuin oikeudesta saada Suomen passi tai äänestää. Kansalaisuuden juuret juontavat kauas historiaan, ja jotta kansalaisuutta ilmiönä pystyttäisiin ymmärtämään, on oleellista tietää, miten kansalaisuus on muotoutunut siihen muotoon, missä sen nykyisin tunnistamme. Kansalaisuus on käsitteenä niin monitahoinen, ettei sitä voi tyhjentävästi selittää, sillä jossain määrin se koostuu aina myös subjektiivisesta kokemuksesta, joka vaihtelee yksilökohdaisesti.

Tutkimuskysymykseni olivat:

1. Kuinka Suomen kansalaisuus määräytyy syntymän perusteella?
2. Miten Suomen kansalaisuuden voi, sen menetettyään, saada takaisin ilmoitusmenettelyllä?
3. Miten, ja millä perustein, rekisteriviranomainen merkitsee kansalaisuuden väestötietojärjestelmään?

Tutkimuskysymykseeni Suomen kansalaisuuden määräytymisestä voidaan todeta, että sille on selkeät lakipohjaiset säännökset. Kansalaisuuslaki määrittelee suhteellisen yksiselitteisesti ja kattavasti, milloin henkilö on oikeutettu saamaan Suomen kansalaisuuden syntymänsä perusteella. Myös perusteet kaksoiskansalaisuuden saamiseen tulevat suoraan laista, mutta Ruotsissa syntyneiden suomalaisten osalta, jotka saavat myös Ruotsin kansalaisuuden, voidaan todeta, että kaksoiskansalaisuuden kirjaamisessa Suomen väestötietojärjestelmään on omat haasteensa, vaikkakin Pohjoismaiden välinen väestönrekisteröintiä koskeva sopimus on tehty tätä kuviota helpottamaan.

Entisten Suomen kansalaisten on mahdollista saada takaisin Suomen kansalaisuutensa ilmoituksesta. Ennen syksyn 2011 lakimuutosta kansalaisuuden takaisin hakemiseen oli määräaika, joka kuitenkin nyt on poistettu, joten entinen Suomen kansalainen voi hakea milloin tahansa Suomen kansalaisuuttaan takaisin. Prosessista on tehty mahdollisimman helppo ilmoituksen tekijälle, mikä näkyy siten, että ilmoittaja voi samassa lomakkeessa

ilmoittaa alaikäiset, huostassaan olevat lapset kanssahakijoina. Prosessia myös kehitetään sähköiseen muotoon, mikä onnistuessaan nopeuttaa ilmoitusmenettelyä entisestään.

Kysymykseeni viranomaisten yhteistyön toimivuudesta voidaan todeta, että pääsääntöisesti toimitaan käsi kädessä, mutta paikoittain on havaittavissa pientä köyden vetoa, mikä hidastaa asioiden etenemistä. Maahanmuuttoviraston ja edustuston toimintatavat ja kehityskohteet näyttäisivät vastaavan aika hyvin toisiaan. Molemmat ovat halukkaita sähköisen asioinnin lisäämiseen. Monissa asioissa myös edustuston ja maistraatin välinen yhteistyö toimii hyvin, mutta lapsia koskeviin rekisteröinteihin suhtauduttiin hyvin eri tavoin. Tukholman edustusto näkee toiminnassa selkeän kehityskohdan, kun taas maistraatti ei tätä nähnyt.

Lapsia koskevista rekisteröinneistä puhuttaessa on olennaista ottaa huomioon lapsen oikeuksien ja oikeusturvan toteutuminen. Mikäli lapsen tiedot eivät Suomen väestötietojärjestelmässä ole yhtenevät Ruotsin rekisteriin, ei se Länsi-Suomen maistraatin edustajan mukaan juurikaan vaikuta lapsen oikeusturvan toteutumiseen. Lapsen oikeusturva toteutuu pääsääntöisesti lapsen asuinvaltion toimesta, ja koska lapsi on jo kirjattuna yhteen rekisteriin, on oikeusturva taattu. Sen sijaan lapsen oikeuksista kaikki eivät välttämättä vajaan kirjauksen tai kirjauksen hitauden vuoksi toteudu. Lapsi ei voi saada Suomen passia ennen kuin hänet on kirjattu väestötietojärjestelmään. Länsi-Suomen Maistraatin edustaja ei kuitenkaan nähnyt tässä ongelmaa, sillä Ruotsissa syntyneillä lapsilla hyvin usein on myös Ruotsin kansalaisuus, joten heillä on oikeus saada Ruotsin passi. Toisaalta on muistettava, että Ruotsissa elää myös paljon lapsia, joilla on ainoastaan Suomen kansalaisuus. Näiden lasten osalta passin saaminen voi merkittävästi viivästyä vaillinaisen tai virheellisen kirjauksen vuoksi.

Valtiosopimuksella taattu yhteistyö Ruotsin ja Suomen viranomaisten sujuu pääsääntöisesti hyvin, mutta havaittavissa on myös selkeitä kehittämiskohtia esimerkiksi sen suhteen, kuinka Suomen viranomaiset saavat selville henkilön kaikki kansalaisuudet, jos virkatodistuksesta on nähtävissä vain Ruotsin kansalaisuus. Toinen selkeä kehittämiskohta on siinä, että monikansalaisten osalta tiedoissa tapahtuneista muutoksista ei mene automaattisesti tietoa Suomen viranomaisille, sillä Ruotsin viranomaiset eivät oman kirjaustekniikkansa vuoksi näe ilman erillistä selvittelyä, että henkilöllä on myös Suomen kansalaisuus. Mielenkiintoista oli myös huomata, että vaikka valtiosopimus va-

pauttaa yksityishenkilön vastuusta ilmoittaa omissa tiedoissaan tapahtuneet muutokset, ohjeistetaan suomalaisia kuitenkin viranomaisten toimesta itse päivittämään tietonsa.

Ruotsissa yksityishenkilön tiedot ovat lähtökohtaisesti julkisia toisin kuin Suomessa. Täten esimerkiksi kaksoiskansalaisten osoitetiedot voidaan selvittää suhteellisen kivuttomasti. Ruotsissa on kolme verkkopalvelua, joista osoitetietoja voidaan selvittää maksutta. Lisäksi Skatteverket pystyy tunnistamaan henkilön nimen ja syntymäajan perusteella ja antamaan osoitetiedot paitsi viranomaisille myös kelle tahansa, joka näitä tietoja kysyy. Länsi-Suomen maistraatin edustaja Lunabba osoittikin kiinnostuksensa osoitteen selvittämistä kohtaan, sillä kaksoiskansalaisille lähetettävät tiedotteet kansalaisuuden menettämisen uhasta 22-vuotiaana eivät usein joko löydä perille tai tiedotetta ei voida edes lähettää asianosaiselle, jos osoitetta ei ole Suomen väestötietojärjestelmässä.

Osoitteen puuttuminen Suomen väestötietojärjestelmästä voi siis pahimmillaan johtaa siihen, ettei Suomen viranomainen pysty lähettämään tiedotetta eikä asianosainen näin ollen sitä saa. Tämä voi johtaa siihen, ettei asianosainen ole tietoinen Suomen kansalaisuutensa menettämisen uhasta, eikä hän ryhdy kansalaisuuden säilyttämiseen vaativiin toimenpiteisiin. Näin ollen hän 22 vuotta täytettyään menettää Suomen kansalaisuuden. Hän on toki tämän jälkeen oikeutettu hakemaan Suomen kansalaisuuttaan takaisin, mutta joutuu tällöin maksamaan käsittelymaksut ilmoituksesta.

SEUT määrittää artiklassa 18 että kansalaisuuteen perustuva syrjintä on kiellettyä. Kuitenkin ensisilmäyksellä voisi kuvitella pohjoismaisten sopimusten joiltain osin olevan juuri sopimusvaltioiden ulkopuolisia kansalaisia syrjiviä, kun heille on asetettu esimerkiksi pidempi asumisaikaedellytys kansalaisuuden saamiseksi. Samoin ilmoitusmenettelyyn ovat oikeutettuja vain toisen sopimusvaltion kansalaiset. Hallituksen esityksessä tämän toiminnan perusteltiin olevan kansalaisuuteen perustuvaa suotuisampaa kohtelua syrjinnän sijaan. Hetken aikaa asiaa pureskeltuani, ensijärkytys haihtui, ja totesin, että tälle suotuisammalle kohtelulle on todellakin perusteet. Pohjoismaiden kulttuurit ovat samankaltaiset, mikä edistää toisen sopimusvaltion kansalaisen sopeutumista yhteiskuntaan. Näin ollen lähtökohdat kansalaisuuden saamiselle ovat toiset kuin monella kauempaa maahan muuttavalla. Tällöin ei voida katsoa menettelyn olevan syrjivää, kun otetaan huomioon maahanmuuttajien eri lähtökohdat kulttuurin, kielen ja tapojen oppimiselle.

Lapsen rekisteröintiä koskien on varsin mielenkiintoista, että kahdella viranomaisella on paljon toisistaan poikkeavat näkemykset prosessin virheettömyydestä. Suomen Tukholman edustustossa koettiin, että lapsia koskevissa rekisteröinneissä on puutteita lapsen kansalaisuuksissa ja nimien oikeassa muodossa. Edustustossa havaitaan jatkuvasti tapauksia, joissa Suomen väestötietojärjestelmän mukaan lapsella on vain Suomen kansalaisuus, vaikka tosiasiallisesti lapsella kuuluisi olla sekä Ruotsin että Suomen kansalaisuudet.

Ongelmallisen tällaisesta tilanteesta tekee se, että 18 vuotta täytettyään Ruotsissa asuvat, vain Suomen kansalaisuuden omaavat miehet, ovat asevelvollisia. Ruotsissa asevelvollisuus on vapaaehtoinen, toisin kuin Suomessa, joten helposti asianosaiset eivät huomaa olla missään yhteydessä Suomen puolustusvoimiin. Tällöin heidät etsintäkuulutetaan suorittamattoman asevelvollisuuden vuoksi, mikä voi olla este Suomen passin saamiselle. Sama tilanne voi tulla vastaan myös silloin, jos asianosaisen kansalaisuudet on kirjattu oikein väestötietojärjestelmään, mutta osoitetietoja ei ole päivitetty. Tällöin puolustusvoimat ei saa informoitua henkilöä hänen velvollisuudestaan hoitaa asevelvollisuusasiat. Tällaiset tilanteet ovat tavanomaisia Tukholman edustustossa, sillä tilanne tulee usein ilmi silloin, kun henkilö tulee anomaan passia suurlähetystöön.

Näiden johtopäätösten perusteella on pääteltävissä, että Ruotsissa asuvien suomalaisten tietojen päivittämisessä ja rekisteröinnissä on mahdollisesti kehitettävää. Ehdotus Tukholman edustuston lisäämisestä lapsia koskevissa rekisteröinneissä ja kansalaisuusstatuksen päivittämisessä väestötietojärjestelmän toimivaltaisiin tiedonlisääjiin ei saanut kannatusta maistraatin puolelta, vaikka edustuston konsuliasiainhoitaja Koskinen koki ehdotuksen mahdolliseksi toimintatavan muutokseksi. Jokin toinen kehitysehdotus siis vaaditaan, jotta tiedot saadaan kirjattua oikein väestötietojärjestelmään. Se, mikä tämä kehitysehdotus on, rajautuu tämän tutkimuksen ulkopuolelle, mutta voisi olla mahdollinen jatkotutkimusaihe. Voitaisiinko maistraatissa hyödyntää Ruotsin avoimia väestötietoja osoitteen selvittämisessä? Mikäli resursseja löytyisi, voitaisiin mahdollisesti neuvotella Skatteverketin kanssa yhteyshenkilöstä, joka vastaisi esimerkiksi sähköpostitse lähetettäviin osoitetiedusteluihin. Osoitteen selvittäminen väestötietojärjestelmän ulkopuolelta ei lain mukaan kuitenkaan kuulu maistraatin tehtäviin.

Kansalaisuuden menettäminen 22-vuotiaana voisi myös olla lisätutkimuksen kohteena. Kansalaisuuslain 37 §:n mukaan tiedote kansalaisuuden menettämisen uhasta lähetetään, jos henkilölle on merkitty osoite väestötietojärjestelmään. Näin ollen laki ei edellytä maistraattia selvittämään henkilön osoitetta. Tiedotteen lähettämättä jättäminen voi kuitenkin johtaa siihen, että henkilö menettää Suomen kansalaisuutensa vain siksi, ettei hän ole ollut tietoinen kansalaisuuden menettämisen uhasta. Hallituksen esityksen mukaan menettämissäännöstä ei sovelleta, jos kansalaisuuden menettäminen on johtunut viranomaisen informointivelvollisuuden laiminlyömisestä. Kyseisessä tilanteessa viranomaisen ei ole laiminlyönyt laissa asetettua informointivelvoitettaan, mutta henkilö on kuitenkin menettänyt kansalaisuutensa informoinnin puutteen vuoksi. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa henkilö on toki oikeutettu saamaan Suomen kansalaisuutensa takaisin ilmoituksesta, mutta hän joutuu maksamaan käsittelymaksut. Jos tieto kansalaisuuden menettämisen uhasta olisi tavoittanut hänet, olisi hän voinut veloituksetta ilmoittaa halustaan säilyttää Suomen kansalaisuus. Ulkosuomalaisparlamentti on havainnut tämän asian, ja he työskentelevät tilanteen muuttamiseksi ulkosuomalaisittain edullisempaan suuntaan. Voidaanko katsoa olevan kohtuutonta, että ulkosuomalainen joutuu maksamaan käsittelymaksun saadakseen Suomen kansalaisuutensa takaisin, jonka hän on menettänyt, koska häntä ei ole tiedotettu asiasta? Vai voidaanko tiedottamisen puutteen katsoa johtuvan siitä, ettei henkilö ole itse päivittänyt tietojaan Suomeen, jolloin hän olisi viimekädessä itse vastuussa siitä, ettei saanut tietoa?

Lain väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista mukaan ulkomailla asuvilla suomalaisilla on velvollisuus ilmoittaa tiedoissaan tapahtuneet muutokset (3:25 §). Tukholman edustusto ohjeistaa asiakkaitaan toimimaan kyseisellä tavalla, kun taas Länsi-Suomen maistraatin edustaja Lunabban haastattelun perusteella maistraatti ei tätä vaadi, vaan kertoo asiakkaille, että tiedot saadaan Ruotsista valtiosopimuksen perusteella viranomaistitse (Lunabba 20.3.2013, haastattelu.) Pohjoismainen väestönrekisteröintiä koskeva sopimus (SopS 96/2006) ei kuitenkaan aseta vaatimusta viranomaisten väliselle tietojen päivittämiselle. Sopimuksen neljännessä artiklassa mainitaan, että viranomaisten tulee tiedusteltaessa ilmoittaa tietoja rekisteristään. Ruotsin viranomaiset kuitenkin pääsääntöisesti lähettävät Suomen viranomaiselle tiedon Suomen kansalaisen tiedoissa tapahtuneista muutoksista, vaikkei sitä sopimuksessa vaaditaakaan. Täten ei voida katsoa Ruotsin rikkovan sopimusta, kun tiedot kaksoiskansalaisista, joiden toinen kansalaisuus on Ruotsin kansalaisuus, eivät kulkeudu aina Suomeen

asti. Se, ollaanko Skatteverketissä edes tietoisia tällaisesta tietokatkoksesta, on toinen kysymys, joka rajautuu tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa kehityskohtia viranomaisyhteistyössä kansalaisuusasioita koskien. Työn lainopillisuudesta johtuen teoriaosuus koostuu pitkälti laista sekä lain esitöistä. Kuosman kirja Uusi kansalaisuuslaki avasi hyvin ne lähtökohdat, joiden vuoksi uusi laki tarvittiin vuonna 2002. Kansalaisuuden käsitteen osalta oikeudellinen määrittely oli huomattavasti yksiselitteisempää ja helpompaa kuin sosiaalisen näkökulman mukaan ottaminen. Mielestäni on kuitenkin hyvä, että otin työhön mukaan myös muita näkökulmia kansalaisuuteen, sillä kansalaisuuden ilmiön avaaminen olisi muutoin jäänyt todella niukaksi. Kansalaisuudesta oli aluksi vaikea löytää luotettavaa kirjallisuutta ja työn loppuvaiheessa kävi ilmi, että parhaat kirjat ovat englanninkielisiä. Niiden käyttäminen olisi tosin laajentanut työn pitkästi yli rajauksen, joten olen ottanut mukaan niitä hyvin suppeasti.

Työn lainopillisuudesta huolimatta halusin kytkeä sen tiiviisti käytäntöön ja viranomaisyhteistyön kehityskohtien kartoittamiseksi oli luontevaa tehdä haastattelut käytännön toimintatapojen selvittämiseksi. Haastattelujen luotettavuutta lisää se, että molemmat haastateltavat ovat asiantuntijoita työssään ja heille on kertynyt kokemusta erilaisista tapauksista. Myös sähköpostikyselyyn vastannut viranomainen on erittäin kokenut. Haastattelu oli luontevaa osoittaa juuri siihen maistraattiin, jonka kanssa Tukholman lähetystö tekee yhteistyötä.

Haastattelun ja teorian yhdistäminen oli toimiva menetelmä tutkimustulosten aikaansaamiseksi. Tosin tutkimuskysymysten vielä tarkemmalla muotoilulla oltaisi ehkä saatu enemmän tietoa. Kriittisesti täytyy suhtautua aiheen rajaukseen, joka oli vaikeaa, sillä kansalaisuuden käsite on paljon laajempi kuin mitä osasin odottaa, eikä opinnäytetyössä ole tarkoituksenmukaista pyrkiä tyhjentävästi avaamaan käsitettä. Aikaansaadut tulokset ovat mielenkiintoisia enkä tutkimuksen alkuvaiheessa osannut olettaa, että osoitetiedot osoittautuisivat näinkin oleelliseksi asiaksi. Opinnäytetyöprosessin aikana muutama Ruotsin viranomainen korjasi verkkosivuiltaan Ulkomaalaisviraston Maahanmuuttovirastoksi, kun laitoin asiasta sähköpostitse viestiä.

Haasteellista työssä rajauksen lisäksi oli tutkimuskysymysten löytäminen. Tutkimuskysymyksistä kansalaisuuden takaisin saaminen tuntui aluksi irralliselta ja otin sen alun perin mukaan tutkimukseen siksi, että sain tarpeeksi tutkittavaa. Työn etenemisen myötä kävi kuitenkin ilmi, että se on hyvin sidoksissa muuhun työhön ja paikkansa ansainnut.

Toinen haasteellinen kohta opinnäytetyössäni oli, että kansalaisuudesta puhuttaessa kaikki tuntuu kytkeytyvän kaikkeen ja poikkeukselle löytyy aina poikkeus. Täten suuren kokonaisuuden hahmottaminen otti aikansa ja piti varoa, ettei innostu laittamaan kaikkea faktaa saman alaotsikon alle.

Työn alkuvaiheessa tarkoitukseni oli tutkia, onko pohjoismainen sääntely ristiriidassa kansainvälisen yksityisoikeuden kanssa. Se kuitenkin rajautui tutkimuskysymysten ulkopuolelle rajauksen vuoksi. Lisäksi sen selvittäminen olisi vaatinut paljon työtä, sillä koulutusohjaltani minulla ei ole aiempaa tietoa kansainvälisestä yksityisoikeudesta. Kysymys liittyy Ruotsin ja Suomen välisten viranomaisten yhteistyöhön, mutta näkökulmani pääpaino on Suomen viranomaisten välisessä yhteistyössä. Tämän vuoksi tutkimuskysymys jäi työstä pois.

Aikataulullisesti työ jäi jälkeen aiotusta. Työn valmistumisen viivästymiseen vaikutti se, että suoritin vaihto-opintojakson syksyllä 2012 ja kesällä en kyennyt tutkimusta kokopäiväisesti tekemään töiden vuoksi. Vaihto-opintojakson jälkeinen aikataulu sen sijaan piti kohtuullisen hyvin paikkaansa.

Työtä oli mielenkiintoista tehdä ja oma käsitykseni kansalaisuudesta laajeni huomasti. Arvostan omaa Suomen kansalaisuuttani enemmän kuin aiemmin, enkä pidä sitä enää itsestäänselvyytenä. Toivoisin, että työn lukijat kokisivat saman ilmiön. Viranomaisille toivoisin työn laajentavan näkökulmaa sekä tuovan esiin mahdollisia kehittämiskohteita toiminnassa.

Koen opinnäytetyön aihevalinnan onnistuneeksi, sillä aiheesta ei ole tehty aiemmin opinnäytetyötä. Työ onnistui hyvin, vaikka viranomaishaastattelussa tuli esille eriäviä näkökulmia. Kehityin opinnäytetyötä tehdessäni erityisesti oikeudellisessa tiedonhaussa

ja opin, että sama asia voi löytyä monesta eri säädöksestä. Lisäksi huomasin, ettei kaikkea voi kertoa tyhjentävästi, jos haluaa työn valmistuvan aikataulussa.

Jatkotutkimusehdotuksia voisi olla, kuten jo johtopäätöksissä tuli ilmi, kehitysehdotuksen tekeminen kaksoiskansalaisten rekisteröintiä ja tiedonkulkua koskien. Jatkotutkimuksena voisi myös olla Ruotsin viranomaistoiminnan tutkiminen suomalaisen kaksoiskansalaisen näkökulmasta. Kolmantena mainittakoon vielä kysymys pohjoismaisen sääntelyn ja kansainvälisen yksityisoikeuden kohtaamisesta – toteutuvatko kansainvälisen yksityisoikeuden periaatteet, vai onko niitä kenties muokattu pohjoismaisessa sääntelyssä?

LÄHTEET

Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. 21.8.1991/60.

Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438.

Eurooppatiedotus. 2011. Asuminen, opiskelu ja työskentely EU:ssa. Hakupäivä 8.2.2012, <http://www.eurooppa-tiedotus.fi/public/default.aspx?contentid=222587&nodeid=37844&contentlan=1&culture=fi-FI>.

Euroopan unionin perusoikeuskirja, 26.10.2012, EYVL C 326, 403-405. Hakupäivä 20.4.2013, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0391:0407:FI:PDF>.

Hallituksen esitys Eduskunnalle kansalaisuuslaiksi. HE 235/2002 vp. Hakupäivä 19.2.2013, www.finlex.fi.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kansalaisuuslain muuttamisesta. HE 80/2010 vp. Hakupäivä 3.3.2013, www.finlex.fi.

Hallituksen esitys Eduskunnalle pohjoismaisen kansalaisuussopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. HE 70/2011 vp. Hakupäivä 2.7.2012, www.finlex.fi.

Hallituksen esitys Eduskunnalle Pohjoismaiden välillä tehdyn eräiden kansalaisuutta koskevien määräysten voimaansaattamista koskevan sopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. HE 81/2002 vp. Hakupäivä 19.2.2013, www.finlex.fi.

Hallituksen ulkosuomalais-poliittinen ohjelma 2006 – 2011. 2006. Työhallinnon julkaisu. Hakupäivä 19.4.2013, http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj369.pdf.

Helsingin Sanomat. 2010. Number of Finns holding dual citizenship has multiplied threefold in ten years. Hakupäivä 5.5.2012, <http://www.hs.fi/english/article/Number+of+Finns+holding+dual+citizenship+has+multiplied+threefold+in+ten+years/1135261878090>.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523.

Husa, J., Mutanen, A. ja Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Talentum: Helsinki.

Isin, E. & Wood, P. 1999. Citizenship & Identity. SAGE Publications Ltd: London.

Kansalaisuuslaki 16.5.2003/359.

Kansalaisuuslaki (kumottu) 28.6.1968/401.

Keinänen, T. 2012. Kansalaisuus. Hakupäivä 19.6.2012, <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanatkansio/kansalaisuus>.

Konsulipalvelulaki 22.4.1999/498.

Koskela, M. & Passoja, S. 2007. Kansalaisena Suomessa ja Euroopassa. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Koskinen, K. Konsuliasiainhoitaja. Suomen suurlähetystö, Tukholma. Haastattelu 20.3.2013.

Kotikuntalaki 11.3.1994/201.

Kotkas, T. 2009. Terveiden ja sosiaalisen turvallisuuden hallinnointi 2000-luvun Suomessa – menettelylliset oikeudet ja aktiivinen kansalaisuus. *Lakimies* 2 (09), 207–225. <http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/lakikirjasto/5993.pdf>.

Kuosma, T. 2003. Uusi kansalaisuuslaki. Helsinki: Lainvoima/Multiprint Oy.

Kuusela, P. 2006. Kansalaisuus, modernisaatio ja globaali aika. Teoksessa M. Saastamoinen & P. Kuusela (toim.), *Kansalaisuuden ääriviivoja*. Helsinki: Yliopistopaino, 26-52.

Kuusela, P & Saastamoinen, M. 2006a. Kansalaisuuden ulottuvuudet. Teoksessa M. Saastamoinen & P. Kuusela (toim.), *Kansalaisuuden ääriviivoja*. Helsinki: Yliopistopaino, 9-25.

Kuusela, P & Saastamoinen, M. 2006b. Kohti myöhäismodernin kansalaisuuden haasteita. Teoksessa M. Saastamoinen & P. Kuusela (toim.), *Kansalaisuuden ääriviivoja*. Helsinki: Yliopistopaino, 137-150.

Laki Maahanmuuttovirastosta 3.2.1995/156.

Laki Tanskan, Suomen, Islannin, Norjan ja Ruotsin välisen väestön rekisteröintiä koskevan sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 2.12.2005/955, SopS 95/2006. Hakupäivä 4.7.2012, <http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/saadokset/valtiosopimukset/20060096/>.

Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista 21.8.2009/661.

Lunabba, M. Henkikirjoittaja, vastuualuepäällikkö ja prosessinkehittäjä. Länsi-Suomen maistraatti. Haastattelu 20.3.2013.

Lunabba, M. Henkikirjoittaja, vastuualuepäällikkö ja prosessinkehittäjä. Länsi-Suomen maistraatti. Puhelinkeskustelu 7.8.2013.

Lunabba, M. Henkikirjoittaja, vastuualuepäällikkö ja prosessinkehittäjä. Länsi-Suomen maistraatti. Vielä kysymys opinnäytetyöhön liittyen. Sähköpostiviesti k9auin00@students.oamk.fi 15.4.2013.

Länsstyrelsen. 2012a. Västra Gotland. Lääninhallituksesta. Hakupäivä 17.7.2012, <http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/Fi/om-lansstyrelsen/Pages/default.aspx>.

Länsstyrelsen. 2012b. Västra Gotland. Människa & samhälle. Medborgarskap. Hakupäivä 17.7.2012, <http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/Sv/manniska-och-samhalle/medborgarskap/Pages/medborgarskap.aspx>.

Länsstyrelsen. 2012c. Stockholm. Människa & samhälle. Medborgarskap. Hakupäivä 17.7.2012, <http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/Sv/manniska-och-samhalle/medborgarskap/Pages/medborgarskap-%28nordiska-medborgare%29.aspx>.

Lääninhallitus. 2012. Hakupäivä 17.7.2012, <http://www.laaninhallitus.fi/lh/home.nsf>

Maahanmuuttovirasto. 2012a. Kansalaisuusyksikön tilastokatsaus, vuosi 2011. Hakupäivä 4.6.2012, http://www.migri.fi/download/31528_Tilastokatsaus_kany_valmis.pdf.

Maahanmuuttovirasto 2012a. Suomen kansalaisuus. Hakupäivä 17.5.2012, http://www.migri.fi/suomen_kansalaisuus.

Maahanmuuttovirasto 2012b. Kansalaisuuden hakeminen. Hakupäivä 17.5.2012 http://www.migri.fi/suomen_kansalaisuus/kansalaisuuden_hakeminen.

Maahanmuuttovirasto. 2012c. Tietoa virastosta. Hakupäivä 4.6.2012, http://www.migri.fi/tietoa_virastosta.

Maahanmuuttovirasto. 2012d. Suomen kansalaisuus. Nuori 18-22 –vuotias henkilö. Hakupäivä 4.6.2012, http://www.migri.fi/suomen_kansalaisuus/18_22-vuotias.

Maahanmuuttovirasto. 2012e. Suomen kansalaisuus. Kansalaisuuden menettäminen. Hakupäivä 4.6.2012, http://www.migri.fi/suomen_kansalaisuus/kansalaisuuden_menettaminen.

Maahanmuuttovirasto. 2009. Maahanmuuton historiaa. 200 vuotta sitten – Suomen kansalaisuuden juurilla. Hakupäivä 19.2.2013, http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/maahanmuuton_historiaa/200_vuotta_sitten_suomen_kansalaisuuden_juurilla.

Maistraatit. 2012. Ohjeita ulkosuomalaisille. Hakupäivä 5.5.2012, http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/ohjeita_ulkosuomalaisille/Ohjeita-ulkosuomalaisille/.

Norden. 2011. Vuosikertomus pohjoismaisesta yhteistyöstä. Hakupäivä 27.6.2012, <http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=35435&contentlan=1&culture=fi-FI>.

Ojanen, T. 2010. EU-oikeuden perusteita. Helsinki: Edita Prima Oy.

Peltoniemi, J. 2011. Kansallinen identiteetti ja ulkosuomalaisuus. Tampereen yliopisto. Poliittikan tutkimuksen laitos. Valtio-oppi. Pro Gradu –tutkielma.

Perustuslakivaliokunnan mietintö 2/2012 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle pohjoismaisen kansalaisuussopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. HE 70/2011 vp. Hakupäivä 27.6.2012. [Http://www.eduskunta.fi](http://www.eduskunta.fi).

Pohjoismainen kansalaisuussopimus, SopS 69/2012.

Poliisi. 2013. Luvat. Ajokorttilupa. Hakupäivä 4.4.2013, <http://poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/EEC2B64FCE6FA618C2256BC30042B5F6?opendocument>.

Saastamoinen, M. & Kuusela, P. 2006. Kansalaisuuden ääriviivoja. Helsinki: Yliopistopaino.

Saukkonen, P. 1999. Suomi, Alankomaat ja kansallisvaltion identiteettipolitiikka. Helsinki: STS.

Sisäasiainministeriö. 2012. Tiedote 19.05.2011. Uusi kansalaisuuslaki voimaan syyskuun alussa. Hakupäivä 8.4.2012, <http://www.intermin.fi/intermin/bulletin.nsf/vwSearchView/99E685E7D9B8E353C2257895003BBB6D>.

Sisäasiainministeriö. 2013a. Maahanmuutto. Maahanmuuttohallinto. Hakupäivä 9.4.2013, <http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/maahanmuuttohallinto>.

Sisäasiainministeriö. 2013b. Maahanmuutto. Paluumuutto ja ulkosuomalaiset. Hakupäivä 19.4.2013, http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/paluumuutto_ja_ulkosuomalaiset.

Skatteverket. 2012a. Privat. Folkbokföring. Hakupäivä 9.7.2012, <http://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing.4.18e1b10334ebe8bc800039.html>.

Skatteverket. 2012b. Privat. Folkbokföring. Om folkbokföring. Personnumrets uppbyggnad. Hakupäivä 10.7.2012, <http://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/omfolkbokforing/personnumretsuppbyggnad.4.18e1b10334ebe8bc80001502.html>.

Skatteverket. Folkbokföring. Medborgarskap. 2012c. Hakupäivä 5.5.2012, <http://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/medborgarskap.4.18e1b10334ebe8bc80001423.html>.

Sopimus Euroopan unionista. 26.10.2012. EYVL C 326, 20.

Sopimus Euroopan unionin toiminnasta. 26.10.2012. EYVL C 326, 56-58.

Suomen Hallitusmuoto 17.7.1919, Finlex.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Suomen suurlähetystö, Tukholma. 2012a. Palvelut. Kansalaisuus. Hakupäivä 5.7.2012, <http://www.finland.se/public/default.aspx?nodeid=36145&contentlan=1&culture=fi-FI>.

Suomen suurlähetystö, Tukholma. 2012b. Palvelut. Hakupäivä 3.5.2013, <http://www.finland.se/public/default.aspx?nodeid=36140&contentlan=1&culture=fi-FI>.

Suutala, M. Kansalaisuus yksikön oikeus- ja tukipalvelujen tulosalueen ylitarkastaja. Maahanmuuttovirasto. Opinnäytetyöhön haastateltavaksi? Sähköpostikysely k9auin00@students.oamk.fi 19.3.2013.

Sveriges radio. 2013. Sisuradio. Sisufakta. Hakupäivä 20.4.2013, <http://sverigesradio.se/sida/default.aspx?programid=2508>.

Tanskan, Suomen, Islannin, Norjan ja Ruotsin välinen väestön rekisteröintiä koskeva sopimus, SopS 69/2004.

Tasavallan presidentin asetus kansalaisuudesta tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta 94/2008, Finlex.

Ulkoasiainministeriö. 2006a. Edustustojen tehtävät. Hakupäivä 26.6.2012, http://www.um.fi/Public/default.aspx?nodeid=42646&contentlan=1&culture=fi-FI#Suomalaisten_palvelua.

Ulkoasiainministeriö. 2006b. Palvelut. Kriisitilanne ja siihen varautuminen. Ulkoministeriön tehtävä kriisitilanteissa. Hakupäivä 9.8.2012, <http://www.formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=34613&contentlan=1&culture=fi-FI>.

Ulkoasiainministeriö. 2011. Sisäinen ohje.

Ulkoasiainministeriö. 2013. Edustustot. Hakupäivä 9.4.2013, <http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=15203&contentlan=1&culture=fi-FI>.

Ulko-suomalaisparlamentti. 2011. Päätöslauselmat 1998. Kansalaisuusasioita koskevat päätöslauselmat. Hakupäivä 31.7.2011, <http://www.usp.fi/toiminta/index2.php?sivu=588>.

Ulkosuomalaisparlamentti. 2012. Hakupäivä 9.8.2012, <http://www.usp.fi/index.php?kieli=fi>.

Valtioneuvoston asetus kansalaisuudesta 19.8.2004/799, Si 102. Finlex.

Valtioneuvoston asetus väestötietojärjestelmästä 1.3.2010/128. Suomen säädöskokoelma Nr:o 127–132. Hakupäivä 4.7.2012, <http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/virallistieto/saaduskokoelma/20100024.pdf>.

Valtiovarainministeriö. 2013. Hallinnon kehittäminen. Hallintorakenteen kehittäminen. Valtion paikallishallinto. Hakupäivä 9.4.2013, http://www.vm.fi/vm/fi/13_hallinnon_kehittaminen/02_hallintorakenteen_kehittaminen/01_paikallishallinto/index.jsp.

Väestörekisterikeskus. 2006a. Tietoa VRK:sta. Hakupäivä 4.7.2012, <http://www.vrk.fi/default.aspx?id=153>.

Väestörekisterikeskus. 2006b. Perustietovarantojaosto. Hakupäivä 4.7.2012, <http://www.vrk.fi/default.aspx?id=674>.

Väestörekisterikeskus 2006c. Väestötietojärjestelmä. Ulkomaalaisen rekisteröiminen. Hakupäivä 4.7.2012, <http://www.vrk.fi/default.aspx?id=179>.

Väestörekisterikeskus. 2013. Tietoa VRK:sta. Suunnittelun ja seurannan asiakirjat. Hakupäivä 9.4.2013, <http://www.vrk.fi/default.aspx?id=157>.

Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus.

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus.

Haastateltavan tiedot

Haastateltava:

Saako nimen mainita työssä?:

Asema:

Kauanko olet toiminut kyseisessä asemassa?:

Haastattelupäivä:

Johdanto

Kysymykset koskevat Suomen kansalaisuutta sellaisissa tilanteissa, joissa kansalaisuuden saaja on Pohjoismaan kansalainen.

Suomen kansalaisuuden määräytyminen

-

Kansalaisuuden menettäminen

Suomen kansalaisuuden säilyttäminen 22-vuotiaana monikansalaisena edellyttää riittävän yhteyden toteennäyttämistä.

- Tuleeko edustustoon vapaamuotoisia ilmoituksia Suomen kansalaisuuden säilyttämisen halusta? Jos, niin mitä näille ilmoituksille tehdään?

Viranomaisen työtehtävät

Suomen kansalaiset voivat toimittaa tiedot syntymästä, avioliitosta tai kuolemasta Suomen edustustoon, joka on velvollinen tarkastamaan asiakirjojen alkuperäisyyden ja luotettavuuden. Miten näiden asiakirjojen alkuperäisyys tarkistetaan?

Miten asiakkaan henkilöllisyys tarkistetaan?

Tuleeko edustustoon huoltajan tekemiä ilmoituksia lapsen syntymästä?

Olisiko rekisteröintien tekemisessä apua siitä, jos Tukholman edustusto lisättäisiin väestötietojärjestelmän toimivaltaisiin tiedon lisääjiin?

Mitä rekisteröintejä edustusto olisi halukas hoitamaan?

Tiedotetaanko asianosaista hänen henkilötietojensa käsittelystä, kun syntymäilmoitus saadaan ja se lähetetään eteenpäin Suomeen kansalaisuuden kirjaamiseksi väestötietojärjestelmään?

Kansalaisuuslaki mahdollistaa lomakkeiden sähköisen käsittelyn. Olisiko edustusto valmis siirtymään lomakkeiden sähköiseen käsittelyyn niiden postittamisen sijasta?

Suomen kansalaiset Ruotsissa

Onko edustustolla tilastotietoa siitä, kuinka monta Suomen kansalaisen lasta syntyy Ruotsissa vuosittain?

Mistä edustusto saa tiedon Suomen kansalaisen lapsen syntymästä?

- Mitä näille tiedoille tehdään, kun ne saadaan?

Voidaanko lapsi ilmoittaa kanssahakijana ilmoitusmenettelyssä myös silloin, kun asuinmaa on jokin muu Pohjoismaa kuin Suomi?

Mitä Ruotsin viranomaiset tekevät Suomen kansalaisten kansalaisuusasioihin liittyen?

Näkyykö Ruotsin Suomen väestötietojärjestelmää vastaavasta rekisteristä rekisteröidyn kansalaisuushistoria?

Suomen kansalaisella on velvollisuus ilmoittaa tiedoissaan tapahtuneet muutokset. Kuinka hyvin tietoja päivitetään oma-aloitteisesti? Ilmoitetaanko lapsen syntymästä vai ainoastaan henkilön omista tiedoista? Miten henkilöt ilmoittavat tiedoissaan tapahtuneista muutoksista?

Voiko viivästys lapsen kirjaamisessa väestötietojärjestelmään vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen? Miten lapset saataisiin kirjattua viivytyksettä väestötietojärjestelmään?

Haastateltavan tiedot

Haastateltava:

Saako nimen mainita työssä?:

Asema:

Kauanko olet toiminut kyseisessä asemassa?:

Haastattelupäivä:

Johdanto

Kysymykset koskevat Suomen kansalaisuutta sellaisissa tilanteissa, kun kansalaisuuden saaja on Pohjoismaan kansalainen.

Suomen kansalaisuuden määräytyminen

VNA väestötietojärjestelmästä (25.2.2010/128) 13 §:n mukaan syntymän perusteella saadun kansalaisuuden kirjaamispäivää ei laiteta näkyviin väestötietojärjestelmään. Onko näin myös monikansalaisilla? Entä Ruotsissa syntyneiden ja asuvien osalta?

Onko ennen vuotta 2003 ollut mahdollista saada kansalaisuutta isän kansalaisuuden perusteella ilmoituksella?

Kansalaisuuden menettäminen

Suomen kansalaisuuden säilyttäminen 22-vuotiaana monikansalaisena edellyttää riittävän yhteyden toteennäyttämistä.

Millainen tiedote näille nuorille lähetetään?

Miten osoite selvitetään?

Miten toimitaan sellaisissa tilanteissa, jos osoitetta ei löydy väestötietojärjestelmästä?

Viranomaisen työtehtävät

Tiedotetaanko asianosaista hänen henkilötietojensa käsittelystä, kun syntymäilmoitus vastaanotetaan ja kansalaisuus kirjataan väestötietojärjestelmään?

Näkyykö väestötietojärjestelmästä henkilön kansalaisuushistoria?

Olisiko rekisteröintien tekemisessä apua siitä, jos Tukholman edustusto lisittäisiin väestötietojärjestelmän toimivaltaisiin tiedon lisääjiin?

Kuinka pian lapsen syntymän jälkeen lapsi kirjataan väestötietojärjestelmään, kun on kyse Ruotsissa syntyneen suomalaisen lapsesta? Voiko viivytys tässä kirjauksessa vaikuttaa negatiivisesti lapsen oikeusturvan/oikeuksien toteutumiseen?

Suomen kansalaiset Ruotsissa

Suomen kansalaisella on velvollisuus ilmoittaa henkilötiedoissaan tapahtuneet muutokset. Kuinka hyvin tietoja päivitetään oma-aloitteisesti? Ilmoitetaanko lapsen syntymästä vai ainoastaan henkilön omista tiedoista? Miten henkilöt ilmoittavat tiedoissaan tapahtuneista muutoksista?

Kuinka paljon Ruotsissa syntyneitä suomalaisia rekisteröidään väestötietojärjestelmään?

Rekisteröidäänkö kansalaisuus väestötietojärjestelmään suoraan maistraatin toimesta vai onko Migri osallisena prosessissa?

Ovatko syntymäilmoitukset yleensä kelvollisia sellaisena kuin ne ovat vai kaivataanko niihin lisäselvityksiä?

Millainen huoltajan tekemään ilmoitus lapsen syntymästä tulisi olla?

Haastateltavan tiedot

Haastateltava:

Saako nimen mainita työssä?:

Asema:

Kauanko olet toiminut kyseisessä asemassa?:

Haastattelupäivä:

Johdanto

Kysymykset koskevat Suomen kansalaisuutta sellaisissa tilanteissa, kun kansalaisuuden saaja on Pohjoismaan kansalainen.

Suomen kansalaisuuden määräytyminen

Onko henkilöillä, jotka hakevat Suomen kansalaisuutta joko hakemuksesta tai ilmoitusmenettelyllä yleensä jo jonkin toisen maan kansalaisuus?

Onko ennen vuotta 2003 ollut mahdollista saada kansalaisuutta isän kansalaisuuden perusteella ilmoituksella?

Mitkä ovat ne tekijät, joiden mukaan lapsen viiden vuoden ikä katsotaan perusteeksi lapsen Suomen kansalaisuuden säilyttämiseen tilanteissa, joissa lapsi muutoin voisi menettää Suomen kansalaisuuden esimerkiksi toisen kansalaisuuden saadessaan? (viittaus Kansalaisuuslakiin 2:12.2 §.)

Kansalaisuusilmoitusta tehtäessä voidaan alle 18-vuotias lapsi ilmoittaa kanssahakijana, jolloin erillistä käsittelymaksua lapsen ilmoituksesta ei mene. Edellytyksenä on se, että lapsi asuu Suomessa. Voidaanko lapsi ilmoittaa kanssahakijana ilmoitusmenettelyssä myös silloin, kun asuinmaa on jokin muu maa kuin Suomi? Onko eroa sillä, asuuko lapsi toisessa Pohjoismaassa, jos asuinmaa ei ole Suomi?

Kansalaisuuden menettäminen

Suomen kansalaisuuden säilyttäminen 22-vuotiaana monikansalaisena edellyttää riittävän yhteyden toteennäyttämistä.

Onko Maahanmuuttovirastolla tilastotietoa siitä, kuinka moni säilyttää ja moniko menettää Suomen kansalaisuutensa täyttäessään 22 vuotta?

Viranomaisen työtehtävät

Olisiko mielestänne rekisteröintien tekemisessä apua siitä, jos Tukholman edustusto lisittäisi väestötietojärjestelmän toimivaltaisiin tiedon lisääjiin? Jos, niin minkä vuoksi?

Onko viranomaisen suunnitelmissa siirtyä lomakkeiden sähköiseen käsittelyyn niiden postittamisen sijaan? Jos on, niin millä aikataululla hanketta ollaan toteuttamassa?

Suomen kansalaiset Ruotsissa

Onko Migrillä tilastotietoa siitä, kuinka monta Suomen kansalaisen lasta syntyy Ruotsissa vuosittain?